

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΝΕΑΡΑΣ 109 ΛΕΟΝΤΟΣ 5' ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ *

Α'

Ι. Νομοθέται καὶ νομομαθεῖς τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀσχοληθέντες μὲ τὸ σημαντικώτατον τοῦ κοινωνικοῦ βίου κεφάλαιον τοῦ γάμου, ἐπρόσεξαν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, καὶ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν μελλόντων νὰ μνηστευθοῦν ἢ καὶ νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν¹. Ὁ Κῶδιξ καὶ οἱ Πανδέκται τοῦ Ἰουστινιανοῦ μᾶς διέσωσαν τὰ παλαιότερον θεσπισθέντα, ἐνῶ μεταγενέστερα τούτων νομικὰ πηγὰ καὶ εἰδικώτερον αἰ κατὰ καιροὺς ἐκδοθεῖσαι Νεαραὶ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον αὐτοκράτορες ἀντιμετώπισαν τὸ τῆς ὡς ἄνω ἡλικίας ζήτημα.

Εἰς τοὺς Πανδέκτας² παρατίθεται χωρίον τοῦ Μοδεστίνου ἔχον ὡς ἀκολούθως: «Πρὸς σύναψιν μνηστείας δὲν ὀρίζεται ἡλικία τῶν συμβαλλομένων ὡς ἐπὶ γάμου. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ μικροτάτης ἡλικίας δύναται νὰ συναφθῇ μνηστεία, ἀρκεῖ μόνον νὰ θεωρῆται ὅτι ἐκ προσώπου ἑκατέρου γίνεται τοῦτο, δηλ. ἐὰν μὴ εἶναι μικρότεροι τῶν ἐπτὰ ἐτῶν.»

¹ Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῶν Πανδεκτῶν³ γίνεται λόγος περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος παρατιθεμένου ἐνταῦθα χωρίου τοῦ Πομπωνίου ἔχοντος ὡς

---

* Τὰ ἐνταῦθα ἐν πλατεῖ ἀναπτυσσόμενα ἀνεκοινώθησαν ἐν περιλήψει ἐνώπιον τῶν συνέδρων τοῦ Ἱστορικοῦ τμήματος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ κατ' Ἀπρίλιον 1953 συνεληθόντος ΙΧ Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου.

¹ Περὶ γάμου κατὰ τὸ ἑλληνορρωμαϊκὸν δίκαιον διέλαβον μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ J o s. Z h i s h m a n, Τὸ δίκαιον τοῦ γάμου τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας (μτφρ. Μελ. Ἀποστολοπούλου), Α' - Β', Ἀθῆναι 1912, H e n r i M o n n i e r, Les nouvelles de Léon le Sage, Bordeaux - Paris 1923 καὶ Γ ε ώ ρ γ. Μ α ρ υ δ ά κ η ς, Τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Ἀθῆναι 1922. Τὰ ὑπὸ τούτων ἀναπτυσσόμενα εἶχομεν ὑπ' ὄψιν μας κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ θέματός μας.

² XXIII, 1, 14. Τὰ παρατιθέμενα ἐκ τῶν Πανδεκτῶν χωρία κατὰ τὴν μετάφρασιν Ἡλ. Διακοπούλου (Ἀθῆναι 1930).

³ XXIII, 2, 4.

ἔξῃς : « Ὑπανδρευθεῖσα μικροτέρα τῶν δώδεκα ἔτῶν τότε θὰ εἶναι νόμιμος σύζυγος, ὅταν παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἤθελε συμπληρώσει τὰ δώδεκα ἔτη. »

Περὶλήψις τῶν χωρίων τούτων παρατίθεται εἰς τὰ Βασιλικά συνοδευομένη ὑπὸ Σχολίων τῶν μεταγενεστέρων σχολιαστῶν Κυρίλλου (6ος αἰὼν) καὶ Ἀωνοῦμου (περὶ τὸ 600). Οὕτω ἐν XXVIII, 1, 2 ἀπαντᾷ τοῦ Μοδεστίνου : « Ὁ τὸ γινόμενον νοῶν καλῶς μνηστεύεται, τοῦτ' ἔστιν ὁ μὴ ὢν ἡττων ἐπὶ τὰ ἔτῶν. » Ἀκολουθεῖ Σχόλιον τοῦ Κυρίλλου : « Οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν γάμων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μνηστείας ὠρισμένος τῶν συναλλατιόντων ἔστιν ὁ χρόνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνήβων τυγχανόντων ἔτι τῶν μνηστευομένων μνηστεία συνίσταται, μόνον εἰ τῶν μνηστευομένων ἐκάτερος αἰσθάνεται τῶν πραττομένων, τουτέστιν, εἰ μὴ ἡττωνες τῶν ἐπὶ τὰ ἔτῶν τυγχάνουσιν ὄντες. »

Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ ἕτερον Σχόλιον ἐπὶ τῆς γνώμης τοῦ Μοδεστίνου : « ...ὁ γὰρ θέλει εἰπεῖν (ὁ Μοδεστίνος), τοῦτό ἐστιν. ὠρισμένος μὲν ἔστι καὶ ἐπὶ τῆς μνηστείας τῶν συναλλατιόντων ὁ χρόνος, οὐχ οὕτω μέντοι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γάμων. οὐτε γὰρ πάντως ἐφήβους εἶναι δεῖ τοὺς μνηστευομένους, ὥσπερ ἐφήβους εἶναι δεῖ τοὺς γαμοῦντας· καὶ γὰρ ἐπταετίας τυγχάνοντες χρόνον δύνανται μνηστείαν συστήσασθαι. »

Εἰς ἄλλο σημεῖον τῶν Βασιλικῶν ἵ ἀπαντᾷ τοῦ Πομπωνίου : « Ἡ ἡττων τῶν δώδεκα ἔτῶν γαμυθεῖσα τότε γίνεται νόμιμος γαμετή, ὅτε παρὰ τῷ ἀνδρὶ πληρώσει τὰ ἰβ' ἔτη. » Καὶ ἀκολουθεῖ Σχόλιον Ἀωνοῦμου : « οἱ γὰρ ἐφηβοὶ γαμοῦσιν, τοῦτ' ἔστιν, ὁ μὲν ἄρρηγ πληρῶν τὰ ἰδ' ἔτη, ἡ δὲ θήλεια τὰ ἰγ' ὡς βιβλ. ε' τοῦ Κώδικος, τίτ. δ', διατ. κδ' καὶ ἰνοτιτ. α' τίτ. ι'. » Καὶ ἔξακολουθεῖ τὸ Σχόλιον : « Κόρην τις ἡττονα τῶν ἰβ' ἐνιαυτῶν τυγχάνουσαν ἠγάγετο δηθέν πρὸς γάμον. Λέγει ὁ Πομπώνιος, καὶ τὴν οὕτω γαμυθεῖσαν γίνεσθαι νομίμην γαμετήν, ὅταν τὸν ἰβ' ἐνιαυτὸν πληρώσῃ παρ' αὐτῷ ἀνδρὶ. »

Ἐνταῦθα ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, νὰ γίνῃ μεία δύο σχετικῶν μετὰ τὸν χρόνον ἐφηβείας καὶ γάμου διαταγμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῶν ἐτῶν 529 καὶ 530. Συμφώνως πρὸς τὸ πρῶτον ἂν μὲν θήλεια θεωροῦνται ὡς εἰσεληθούσαι εἰς τὴν ἡβην ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ δωδεκάτου ἔτους, οἱ δὲ ἄρρενες ἅμα τῇ τοῦ δεκάτου τετάρτου. Κατὰ τὸ ἕτερον δὲ τῶν διαταγμάτων ἢ ἡλικία γάμου διὰ μὲν τὰ θήλεια ἦτο τὸ δωδεκάτον ἔτος συμπεληρωμένον, ἐνῶ διὰ τὰ ἄρρενα τὸ δέκατον τέταρτον ὁμοίως.

¹ XXVIII, 4, 3. Εἰς τὴν διὰ μνηστείαν καὶ γάμον νόμιμον ἡλικίαν ἀναφέρονται ὡσαύτως καὶ τὰ ἐν Βασιλικοῖς, XXVIII, 1, 7, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἐπανάληψιν τῶν ἐν Πανδέκταις (XXIII, 1, 9), ὅπου ἀναδρομὴ εἰς τὰς Εἰσηγήσεις (I, 22) καὶ τὸν Κώδικα (V, 60, 3), καὶ συνοδεύονται ὑπὸ ἐρμηγνευτικῶν σχολίων.

² Cod., V, 60, 3.

³ Cod., V, 4, 24.

Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν νομικῶν πηγῶν τοῦ Βυζαντίου ἀκολουθοῦν τὰ λεγόμενα τῶν *Ροπῶν*¹, νομικῆς πηγῆς τοῦ ἑπτὰ αἰῶνος, ἔχοντα ὡς ἀκολουθῶς: «*Ἡ πρὸ τῶν ἰβ' ἐνιαυτῶν γαμηθεῖσα ἦτοι εὐλογηθεῖσα καὶ στεφανωθεῖσα γάμον οὐ ποιεῖ, εἰ μήτε δ' ἂν προὔπῃ μνηστεία. τότε γὰρ ἡ μνηστεία μένει. καὶ εἰ μὲν πρόστιμον ἐπερωτηθῆ, ἀπαιτεῖται αὐτὸ ὁ παραβαίνων τὰ σύμφωνα. εἰ δὲ ἄρραβῶν ἐδόθη μόνον, διπλασιάζεται. Αἰ θήλειαι μετὰ ἰβ' ἔτη ἔφηβοι κρίνονται.*»

Ταῦτα ἀποτελοῦν, ὡς εἶναι φανερόν, ἐν περιλήψει ἐπανάληψιν τῶν εἰς παλαιότερας πηγὰς διαλαμβανομένων, μὲ μίαν ὅμως χαρακτηριστικὴν προσθήκην τῆς μετοχῆς «*εὐλογηθεῖσα*», ἐμφαίνουσαν τὴν παρέμβασιν τοῦ νέου, χριστιανικοῦ, πνεύματος εἰς τὰ τοῦ γάμου.

Περὶ τῆς πρὸς γάμον ἐνηλικιότητος ὁμιλεῖ καὶ ἡ *Ἐκλογή* τῶν Ἰσαύρων² ἐντὸς τῆς σαφῶς χαρακτηριζούσης αὐτὴν χριστιανικῆς ἀτμοσφαιράς: «*Συνίσταται γάμος χριστιανῶν, εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως, μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς τοῦ εἶναι ἑκατέρων τὴν ἡλικίαν πρὸς συνάφειαν ἡρμοσμένην, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀπὸ ἰεετοῦς χρόνου, τῆς δὲ γυναικὸς ἀπὸ ἰγετοῦς χρόνου ἀμφοτέρων θελότων μετὰ τῆς τῶν γονέων συνανέσεως.*»

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ὄρισμένας νομικὰς πηγὰς τῶν χρόνων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Οὕτω εἰς τὸν *Πρόχειρον Νόμον*³: «*Ἐννόμους δὲ γάμους μεταξὺ ἀλλήλων συνιστῶσι ῥωμαῖοι, ἡνίκα τὰ περὶ γάμων τοῖς νόμοις διηγορευμένα φυλάξωσιν.*

»γ) *Δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄρρενας ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας ἀνδρὸς δεκτικὰς, τουτέστι τοὺς μὲν ὑπερβεβηκέναι τὸν ἰδ' χρόνον, τὰς δὲ μείζονας εἶναι τῶν ἰβ' ἐνιαυτῶν...*»

Εἰς τὴν *Ἐπαναγωγήν*⁴: «*Ὁ τὸ γινόμενον νοῶν καλῶς μνηστεύεται τουτέστι ὁ μὴ ὄν ἡττων τῶν ζ' ἐτῶν. εἰ μέντοι τῆς μνηστείας γενομένης ἔσωθεν τοῦ ἰγ' χρόνου τολμήσειέ τις τοῖς μνηστευομένοις ἢ τὴν λεγομένην εὐλόγησιν ἢ τὸ στεφάνωμα περιθεῖναι, ὡς τῶν θείων νόμων παραβαθέντων αὐτίκα ἢ μὲν προελθοῦσα μνηστεία ἅμα τῆς δοκούσης συναφείας διαλύεται, καὶ τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους ἐν τῇ μνηστείᾳ συμβληθέντα πρόστιμα τοῦ τολμήματος ζημίαν ὑπέχοντος τῷ δημοσίῳ εἰσκομίζουσι,*

¹ JGr., III, σ. 325 (ἔκδ. Ζέπου).

² Τίτ. Β', κ. α' (ἐν JGr., τ. 2, ἔκδ. Ζέπου).

³ Τίτ. Δ', κ. β' καὶ γ' (ἐν JGr., τ. 2, ἔκδ. Ζέπου).

⁴ Τίτ. ΙΔ', κ. ια' (ἐν JGr., τ. 2, ἔκδ. Ζέπου). Ἐξεδόθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 879 - 886· πβλ. Γεωργ. Πετροπούλου, Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, Ἀθῆναι 1944, σ. 234.

μηδὲ τοῦ τολμῶντος ἱερέως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παρεῖναι πράξει ἀνευθύνου παρεστηκότος, ἀλλὰ τῇ αὐστηρίᾳ τῶν ἱερατικῶν ὑποκειμένου κανόνων.»

II. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ μέχρι Λέοντος Σ' ἰσχύοντα¹ καὶ τὰ ὁποῖα ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ἐκδίδων τὰς Νεαρᾶς του περὶ γάμου καὶ εἰδικῶς τὰς ὑπ' ἀριθ. 74 καὶ 109, εἶχεν ὑπ' ὄψιν του. Εἰς τὴν πρώτην τούτων δορίζεται ἡ διὰ γάμον ἡλικία, εἰς τὴν δευτέραν τὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ἀπλῆν μνηστείαν τοιαύτη. Καὶ πράγματι αἱ δύο αὗται Νεαράι δὲν ἀποτελοῦν εἰμὴ ἐπανάληψιν τῶν καὶ παλαιότερον περὶ γάμου καὶ μνηστείας ἰσχυόντων, μὲ μίαν καὶ μόνην διαφορὰν ἐντοπιζομένην εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τῆς Νεαρᾶς 109. Αὕτη ἐμφανίζει τὸν Λέοντα Σ' καινοτομοῦντα. Τὴν καινοτομίαν ἐπρόσθεσαν ἤδη μελετηταὶ τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ δικαίου², χωρὶς ὅμως ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν ἀναζητήσιν τῶν λόγων οἱ ὁποῖοι ὤθησαν εἰς τοῦτο τὸν αὐτοκράτορα καὶ οἱ ὁποῖοι βεβαίως ἦσαν καὶ οἱ λόγοι ἐκδόσεως τῆς ὅλης Νεαρᾶς 109.

Τὰ μέχρι Λέοντος Σ' ἰσχύοντα παρεθέσαμεν, εἶναι ἀληθές, ἐν πλάτει· ἐπράξαμεν ὅμως τοῦτο διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προβάλλει σαφεστέρα ἢ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰσαγομένη καινοτομία. Πρὸς ἐναργεστέραν δὲ προβολὴν ταύτης θὰ προβῶμεν εἰς τὴν παράθεσιν τῆς ὅλης Νεαρᾶς 109³, ἡ ὁποία φέρει τὸν τίτλον : «περὶ τοῦ μὴ μνηστείαν ἔνδον συνίστασθαι τῶν ἐπτά ἐτῶν», ὁ ὁποῖος μόνος ἀναγινωσκόμενος παραπλανᾷ, νομίζομεν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ παρορησάντα τὸν νομοθέτην κίνητρα πρὸς ἐκδοσιν ταύτης. Ἐχει δ' ἡ Νεαρά :

«Τοῦ σοφοῦ παραινοῦντος «καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι» καὶ τῆς κοινῆς παρὰ πᾶσιν ὅσοι φρενὸς εὐτυχοῦσιν ὑπολήψεως τοῦτο καὶ τιμώσης καὶ συνομολογοῦσης, καλῶς ἔχει μάλιστα μὲν ἐν πάσῃ πράξει τηρεῖν τὸν καιρὸν, εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἔν γε τῇ κατὰ γάμον συναρμοσίᾳ τοῦτο μὴ παρορᾶν. Δεῖ γὰρ ὅσον ἐν τοῖς κατὰ βίον πράγμασιν ἀναγκαιοτέρα ἢ ἐπιχειρήσεις, τοσοῦτον μετὰ γνώμης ἀσφαλεστέρας ἐπὶ ταύτην χωρεῖν.

»Τούτου δὴ ἔνεκεν κατὰ τοὺς πάλαι καλῶς συνειδότας περὶ τούτου καὶ νόμον θεμένους, καὶ ἡμεῖς θεσπίζομεν, μὴ δ α μ ὠ σ σ υ ν ν ἰ σ τ α σ θ α ι μ ν η σ τ ε ἰ α ν ἐ π ἰ χ ρ ὀ ν ο ι σ ἐ λ ἄ τ τ ο σ ι τ ὶ ν ἐ π τ ἄ , μ ἣ τ ε

¹ Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων πβλ. Z h i s h m a n, ἔνθ' ἄνωτ., Α', σ. 257 ἐξ., 355 ἐξ., 369 ἐξ. κάλλ., Μ α ρ ι δ ἄ κ η, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 24 ἐξ., M o n n i e r, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 78.

² Z h i s h m a n, ἔνθ' ἄνωτ., Α', σ. 350, Β', σ. 720 καὶ 726. Μ α ρ ι δ ἄ κ η, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 24 ἐξ. M o n n i e r, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 78.

³ Τὸ κείμενον ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐκδόσεως P. N o a i l l e s - A. D a i n, Les Nouvelles de Léon VI le Sage, Paris 1944.

μὴν ἱεροτελεστείαις βεβαιοῦσθαι τὴν μνηστείαν τοῦ τρισκαίδεκάτου ἔτους ἐνδιούσης τῆς νύμφης, τοῦ δὲ νυμφίου τὸν τεσσαρεσκαίδέκατον μὴ διαμετροῦντος.

»Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευται πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτεύματος χρῆσιν. Εἰ δὲ βασιλεύς, οἷα πολλὰ συμβαίνει, πρᾶττων οἰκονομίαν τινὰ καὶ μνηστείαν καὶ τὴν ἐξ ἱερολογίας συνάρμοσιν τοῖς μνηστευομένοις ἔνδον τῶν διορισθέντων ἐτῶν ἐπιψηφιεῖται, τοῦτο πρὸς τὸν νόμον οὐδὲν ἀντικείμεται. Ἐξεστι γὰρ τοῖς ἐκ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν τῶν κοσμικῶν ἐγκεχειρισμένοις πραγμάτων ὑπέριτερον ἢ κατὰ νόμον οἰκονομεῖν ὅς ἄρει τοὺς ὑπηκόους.»

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ὡς ἄνω Νεαρᾷ λεγομένων προκύπτει ὅτι καὶ ὁ Λέων δέχεται τὰ εἰς τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον περὶ ἡλικίας τῶν μνηστευομένων καὶ τῶν ἐρχομένων εἰς γάμου κοινωνίαν κρατοῦντα. Ἀνανεώνει τρόπον τινὰ τὴν ἰσχὺν τούτων καὶ προβαίνει ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν προσθήκην καινοτομίας τινός. Ταύτην δ' ἀποτελοῦν, ὡς ἐλέχθη, τὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ παραγράφῳ τῆς Νεαρᾶς 109 λεγόμενα, τὰ ὅποια, καὶ τοῦτο δέον νὰ τονισθῆ, εὑρίσκονται ἐν στενῇ γενεσιουργῷ συναρτήσῃ πρὸς τὰς περὶ ἀνωτάτου ἄρχοντος ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς¹, ἀλλὰ καί, ὡς θὰ δεῖξωμεν, πρὸς ὠρισμένον ἱστορικὸν γεγονός τῆς αὐτῆς τοῦ Λέοντος Γ'.

Ὅστε καὶ κατὰ τὴν Νεαρὰν 109 ἡ ἡλικία πρὸς σύναψιν ἀπλῆς μνηστείας παραμένει ἢ τοῦ Μοδεστίνου, νὰ μὴ εἶναι δηλ. μικρότεροι οἱ πρὸς τοῦτο συμβαλλόμενοι τῶν ἑπτὰ ἐτῶν² ἀλλὰ καὶ πρὸς σύναψιν ἱερολογημένης μνη-

¹ Δηλωτικαὶ τούτων εἶναι αἱ κάτωθι φράσεις καὶ λέξεις: «ὁ βασιλεὺς εἶναι ἔννομος ἐπιστασία», «κοινὸν ἀγαθόν», «ὁ βασιλεὺς οὔτε νόμοις οὔτε κανόσιν ὑπόκειται», ὁ βασιλεὺς εἶναι «νόμος ἄγραφος», «ἐμφυχος νόμος», «θεόστεπτος», «θεοπρόβλητος», «φιλόθεος», «φιλόχριστος». Αἱ περὶ βασιλέως εἰς τὸ Βυζάντιον κρατοῦσαι ἀντιλήψεις προβάλλουν συχνὰ εἰς κείμενα θεολογικὰ καὶ μὴ, εἰς ἱστορικὰς καὶ νομικὰς πηγὰς. Κατὰ περιεργὸν δὲ σύμπτωσιν πλείστα εἶναι τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λέοντος καὶ μάλιστα ἀρκετὰ τὰ ἔχοντα ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν συγγραφικὴν δραστηριότητα αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θεσμοῦ πβλ. τὰ λεγόμενα ἐν Z h i s h m a n, ἔνθ' ἄνωτ., Α', σ. 24 ἐξ., 344, Β', σ. 726, C h. Diehl, Byzance, grandeur et décadence, σ. 25-36, Monnier, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 8-11, M. Mitard, Le pouvoir impérial au temps de Léon VI le Sage, ἐν Mélanges Ch. Diehl, σ. 217-223, O. Treitinger, Die oströmische Kaiser- und Reichsidee, Jena 1938, καὶ τέλος L. Bréhier, Les institutions de l'empire byzantin, Paris 1949, σ. 1 ἐξ.

στείας ισοδυναμούσης πρὸς γάμον οἱ εἰς σαρκικὴν συνάφειαν μέλλοντες νὰ ἔλθουν δέον νὰ ἄγουν, ὅπως καὶ παρὰ Κώδικι καὶ ἄλλαις νομικαῖς παλαιότεραις τῆς Νεαρᾶς 109 πηγαῖς, ὁ μὲν ἄρρην τὸ δέκατον τέταρτον συμπληρωμένον, ἡ δὲ θήλεια τὸ δωδέκατον. Προβάλλει ὅμως ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐν συναρτήσει πρὸς τὰ λεγόμενα ἐν τῇ τελευταίᾳ παραγράφῳ τῆς Νεαρᾶς 109 ἡ ἀκόλουθος σκέψις-ἐρώτημα: Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε μὲν βεβαίως τὸ δικαίωμα νὰ προβῆ εἰς καινοτομίαν τινά, ἤρκει αὕτη νὰ μὴ ἀντέκειτο εἰς τὸ δόγμα καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας, διατὶ ὅμως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ Λέων προσέθεσε τὴν ἀναιρετικὴν ἢ μᾶλλον περιοριστικὴν τῶν ἀνωτέρω παραγραφῶν ἐκείνην; Δύο ἐκδοχαὶ προβάλλουν: α') πρὸς ἀντιμετώπισιν περιπτώσεων ἀφορωσῶν εἰς κοινούς θνητούς, ὑπηκόους του· β') πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀορίστου ἢ συγκεκριμένης περιπτώσεως ἀφορώσης εἰς τοὺς κρατοῦντας, τὸ ἄμεσον δηλ. περιβάλλον τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ πρώτη ἐκδοχὴ φαίνεται εἰς ἡμᾶς τὰ μάλιστα ἀπίθανος, ἄλλως τε ἡ φράσις: *«Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευται πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτεύματος χρῆσιν»*, δὲν ἐπιτρέπει σοβαροὺς ἐνδοιασμούς. Βεβαίως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος παράγραφος δὲν δηλοῖ κατηγορηματικῶς εἰς ποίας περιπτώσεις θὰ ἔσχυεν ἡ καινοτομία. Πιστεύομεν μολοντοῦτο ὅτι ὁ Λέων ἀποκλείεται νὰ προέβη εἰς τὴν ὡς ἄνω καινοτόμον προσθήκην μὴ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν σοβαρᾶς τινος μελλούσης νὰ προβάλῃ ἢ καὶ προβαλοῦσης ἤδη περιπτώσεως τοῦ βασιλεύοντος οἴκου του. Ἡ καινοτομία, ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, δὲν προεκάλεσεν οὔτε κοινωνικὸν σάλον οὔτε ἀπλῶς ἀντίδρασιν τῆς ἐκκλησίας. Πῶς ἄλλως τε ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ, ἀφοῦ δὲν ἐθίγοντο δι' αὐτῆς τὸ δόγμα ἢ καὶ ἀπλῶς οἱ κανόνες τῆς ἐκκλησίας; Ἐρωτητέον τέλος: ὁ Λέων προέβη εἰς τὴν προσθήκην τῆς ὡς ἄνω παραγράφου ἀποβλέπων εἰς τὴν ρύθμισιν δημιουργηθέντος ἤδη ἐν τῇ αὐτῇ του ζητήματος ἢ τοιοῦτου μέλλοντος νὰ προκύψῃ λόγῳ τῶν μέχρι τότε περὶ τῆς πρὸς μνηστείαν καὶ γάμον ἡλικίας ἰσχυόντων; Νομίζομεν, καὶ θ' ἀποδείξωμεν διατὶ, ὅτι ἀπέβλεψεν εἰς τὸ νὰ προλάβῃ τὴν δημιουργίαν νομικοῦ ζητήματος κατὰ τὴν ρύθμισιν περιπτώσεως, τῆς ὁποίας τὴν ἄμεσον ἀντιμετώπισιν λόγοι γενικωτέρας ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐπέβαλλον καὶ ἡ ὁποία ἀντεστρατεύετο τὰ μέχρι τότε περὶ ἡλικίας τῶν μνηστευόμενων ἰσχύοντα. Ἄλλως τε καὶ ὁ χρόνος τοῦ ρήματος *«ἀντικείμεται»* μελλοντικὴν τινα μόνον περίπτωσιν μνηστείας ὑποδηλοῖ, κηδεστεία δὲ μὲ ὑπήκοον ὅσονδήποτε ἰσχύοντα, οὕτω ἐπέγουσα, ὡς ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ ἡ ἐκδοσις τῆς Νεαρᾶς 109, φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀπίθανος, καθ' ὅσον τοιοῦτό τι θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀναβληθῇ μέχρι συμπληρώσεως τῆς νομίμου ἡλικίας. Καὶ πράγματι παραδίδεται, ὡς θ' ἀποδειχθῇ, τοιαυτὴ ἀνηλικίου μέλους τῆς οἰκογενείας τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος.

III. Ὡς γνωστὸν ὁ Λέων Γ' εἶναι ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων ἐκείνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὁποιοὶ ναὶ μὲν δὲν ἀνέπτυξαν ἐνεργὸν προσωπικὴν

στρατιωτικὴν δραστηριότητα, ἀνέπτυξαν ὅμως ἔντονον διπλωματικὴν. Πρὸς τὴν τελευταίαν δ' ἀκριβῶς τοιαύτην τοῦ Λέοντος σχετίζεται τὸ θέμα μας.

Ἡ κατάστασις τελευτῶντος τοῦ 9ου αἰῶνος εἰς τὰ σύνορα τῆς Δύσεως δὲν ἦτο εὐχάριστος, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τὰ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ ἀραβικὸς, ὡς καὶ ὁ ἐκ μέρους τῶν διαφόρων ἡγεμόνων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, κίνδυνος προέβαλλεν ἀπειλητικὸς τῶν θέσεων τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν. Ὁ δὲ Λέων, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ πατὴρ του¹, ἀνεζήτησε τὰ μέσα ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἴσ' ἀνεκούφιζαν τὰς ἐκεῖ πιεζομένας θέσεις. Ὅπως ἔναντι τοῦ βουλγαρικοῦ κινδύνου εἰς τὰ σύνορα τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ ἀραβικοῦ εἰς τὰ τοῦ Ταύρου², οὕτω καὶ ἔναντι τῶν ἀπειλούντων τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους εἰς τὴν Δύσιν ἐχθρῶν χρησιμοποιεῖ τὰς ἐκ πατριδόσεως εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως γνωστὰς ἀλλὰ καὶ ἀποδοτικὰς μεθόδους. Λειτουργῶν δὴλ. πρεσβείας εἰς τὰς αὐλὰς τόσον αὐτῶν τούτων τῶν ἀντιπάλων, ὅσον καὶ εἰς ἰσχυρῶν παραγόντων τῆς διεθνοῦς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ζωῆς. Θ' ἀρκεσθῶμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν μνείαν ὅσων σχετίζονται μὲ τὰ συμφέροντα τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἡμᾶς ἐποχὴν. Οὕτω δύο πρεσβεῖαι τοῦ Λέοντος, ἡ πρώτη ὑπὸ τὸν Ἀναστάσιον (894) καὶ ἡ δευτέρα ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Λάζαρον (896), εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Γερμανοῦ βασιλέως εἰς Ρατισβόννην, μαρτυροῦνται ὑπὸ συγχρόνων ἱστορικῶν πηγῶν³. Ὁ σκοπὸς τούτων δὲν παραδίδεται, δὲν εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ ἦτο διάφορος ἐκείνου τὸν ὅποιον διευπλώσαμεν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο τούτων πρεσβειῶν ὑπάρχει καὶ τρίτη, εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Βουργουνδίας αὐτῆ. — Ἄν καὶ δὲν ἀποκλείεται πρεσβεία τῆς αὐλῆς ἐκείνης πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν παύουν ἰσχύοντα τὰ περὶ διπλωματικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Λέοντος δι' οὓς σκοποὺς ἀνεφέραμεν. — Καὶ ταύτης μὲν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς δύο ἄλλας τῶν ἐτῶν 894 καὶ 896, μνεία οἰκτὴ δὲν γίνεται εἰς ἱστορικὰς πηγὰς, μολοντοῦτο ἐπιβάλλεται, ἀπὸ τὰ ὅσα περὶ κηδεστείας μεταξὺ τῶν αὐλῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βουργουνδίας παραδίδονται ὑπὸ τοῦ συγχρόνου τῶν γεγονότων οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ⁴, ὅπως δεχθῶ-

¹ Fr. Dölger, Regesten d. Kaiserurkunden d. osts. Reiches, ἀρ. 480 κ.ά. G. Ostrogorsky, Geschichte d. byz. Staates, München 1940, σ. 166. Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ βυζ. κράτους, Β', Ἀθῆναι 1947, σ. 50.

² G. Koliass, Léon Chærosphactès, biographie - correspondance (texte et traduction), Athènes 1939, σ. 21 ἔξ., 47 ἔξ.

³ Πβλ. J. Gay, L'Italie méridionale et l'empire byzantin (867 - 1071), Paris 1904, σ. 152· ὁμοίως Fr. Dölger, Regesten, ἀρ. 525 καὶ 533, ὅπου δηλοῦνται αἱ πηγαί.

⁴ Πβλ. κατωτέρω σ. 339 ἔξ.

μεν ὡς γενομένην ταύτην. Ὡστε σκοπὸς τῆς ἱστορικῶς ἐμμέσως μαρτυρουμένης προσβείας ἐκείνης ἦτο ἡ σύναψις ἐπιγαμίας μεταξύ τῶν δύο αὐλῶν. Αἱ ἀντιλήψεις βεβαίως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὃ,τι ἀφεώρα εἰς κηδεστείαν μὲ ξένους ἡγεμονικοὺς οἴκους, ἦσαν, ὡς τοῦτο προκύπτει ἀπὸ αὐτὰ τὰ λεγόμενα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ζ', αὐστηρῶς ἀπαγορευτικά. Ἐξαιρέσεις ἐγένετο προκειμένου περὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Φράγκων¹. Ποία ὅμως ἡ νύμφη καὶ ποῖος ὁ γαμβρός; Ὁ προσδιορισμὸς τούτων θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος: ποῖοι οἱ λόγοι καὶ ποῖος ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109; Ἐξ ὑπαρχῆς φέρομεν εἰς γνῶσιν τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι, βάσει τῶν ἤδη ὑπὸ τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεῦνης περὶ Λέοντος Γ' ἐλθόντων εἰς φῶς, νύμφη μὲν ἦτο ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἄννα, γαμβρὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας καὶ εἶτα αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Λουδοβίκος Γ'. Καὶ ἡ μὲν διαπίστωσις ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Λουδοβίκου ἔγινεν ἤδη ὑπὸ τοῦ Gay², ἡ σαφὴς ὅμως συσχετίσις τοῦ προσώπου τῆς νύμφης μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἄννης θυγατρὸς Λέοντος Γ' ἐνταῦθα γίνεται τὸ πρῶτον. Ὡστε ἐν μέσῳ τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα μᾶς ἐνδιαφέρουν κινουῦνται πρωταγωνιστοῦντα ὀρισμένα πρόσωπα, ἥτοι ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Σοφός, ὁ βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας καὶ εἶτα αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Λουδοβίκος Γ', καὶ τέλος ἡ Ἄννα θυγάτηρ τοῦ Λέοντος. Ἡ ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα μας σκιαγράφησις τῶν δύο πρώτων καὶ ἡ κάπως λεπτομερεστέρα ἐνασχόλησις μὲ βιογραφικὰ τῆς πορφυρογεννήτου θυγατρὸς τοῦ Λέοντος ἐπιβάλλεται ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀνὰ χεῖρας μελέτης μας.

Ὁ Λέων, υἱὸς τοῦ Βασιλείου Α' καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἰγγερίνης, ἔλαβεν, ὡς γνωστόν, τέσσαρας συζύγους: α') τὴν Θεοφανῶ, θυγατέρα Κωνσταντίνου Μαρτινακίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε θυγατέρα ἀποθανοῦσαν εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν της· β') τὴν Ζωὴν, θυγατέρα τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, χήραν τοῦ Θεοδώρου Γουζουνιάτου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε θυγατέρα τὴν Ἄνναν, τὴν ὁποίαν μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς της, κατὰ ρητὴν μαρτυρίαν σχεδὸν συγχρόνων ἱστορικῶν πηγῶν³, ἔστεψεν αὐγούστην· γ') τὴν Εὐδοκίαν Βαϊανὴν ἐκ τοῦ θέματος Ὀψικίου (Βιθυνίας) ἀποθανοῦσαν κατὰ τὸν τοκετὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἄρρενος νεογεννήτου· καὶ τέλος δ') τὴν Ζωὴν Καρβωνοψίναν, μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τῆς Εὐδοκίας. Ἡ ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ Λέοντος θυγάτηρ αὐτοῦ Ἄννα εἶναι τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χρονολογικῶς ἐμπίπτει εἰς τὰ πλαίσια τοῦ θέματός μας καὶ αὐτὴ συνε-

¹ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμάνον, κεφ. 13, σ. 86 (Βόννης), σ. 70 (Moravcsik).

² Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 153-154.

³ Συν. Θεοφ., VI, 17, σ. 364 (Βόννης). Πβλ. καὶ παραλλήλους πηγὰς Συμ. μάγ., σ. 703, Γεώργ. μον., σ. 860, Λέοντα γραμμ., σ. 274.

πῶς εἶναι, ὥς ἤδη προεδηλώθη καὶ ὡς θ' ἀποδειχθῆ, ἡ διὰ τὸν Λουδοβίκον τῆς Βουργουνδίας προοριζομένη σύζυγος.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν εἰς γενικωτάτας γραμμὰς τὰ κατὰ τὸν μνηστῆρα Λουδοβίκον. Οὗτος εἶναι υἱὸς τοῦ Βόσωνος (Boso), βασιλέως τῆς Βουργουνδίας, ἕγγονος ἐκ μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Λουδοβίκου Β'. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 882, ἐστέρφη βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας τὸ 890. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ βασιλείου του διέβη κατὰ φθινόπωρον τοῦ 900 τὰς Ἄλπει, προσκληθεὶς ὑπὸ διαφόρων ἡγεμόνων τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ἵνα λάβῃ τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, τὸ ὁποῖον ὁ πατὴρ του εἰς μάτην εἶχεν ἐπιδιώξει ν' ἀποκτήσῃ. Τὴν 12 Ὀκτωβρίου 900 ἐξελέγη ἐν Παβία βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας ὑπὸ πρὸς τοῦτο ἐκεῖ συγκεντρωθέντων Ἰταλῶν ἡγεμόνων. Περὶ τὰ μέσα δὲ Φεβρουαρίου 901 ἐστέρφη ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ πάπα Βενεδίκτου Δ' αὐτοκράτωρ ὡς Λουδοβίκος Γ'. Ἀντιστρατεύεται ὁμοῦ εἰς τὰς ἐπιδιώξεις του ταύτας ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Βερεγγάριος (Berengarius - Perengarius), ὁ ὁποῖος ἀνασυγκροτήσας τὰς δυνάμεις του κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν Λουδοβίκον τὸ θέρος τοῦ 902 καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν ὅπως ἀποσυρθῆ εἰς τὸ πατρικὸν κράτος κατ' Αὐγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ὁ Λουδοβίκος, μολονότι ἐνόρκως εἶχεν ὑποσχεθῆ, ὅτι δὲν θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, τρία ἔτη βραδύτερον (905) εἰσβάλλει καὶ πάλιν εἰς τὴν χερσόνησον. Τὴν 21 Ἰουλίου ἐξεπόρθησε τὴν Βερόναν, ἔδραν τοῦ ἀντιπάλου του, ὁ ὁποῖος ὁμοῦ προλαβὼν εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἐκεῖθεν. Ὁ Λουδοβίκος, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν νίκην του, ἔπαυσε νὰ λαμβάνῃ τὰ προσήκοντα μέτρα ἀσφαλείας, ὄχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἔσπευσε ν' ἀποστρατεύσῃ ἀξιόλογον μέρος τῆς δυνάμεώς του. Ταῦτα διαπιστώσας ὁ Βερεγγάριος ἐπετέθη ἐξ ἀπροόπτου ἐναντίον του καὶ ὄχι μόνον τὸν ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Μὲ τὴν κατηγορίαν δὲ τῆς ἐπιπορείας ἐτύφλωσεν αὐτὸν τὸ 905. Ὁ Λουδοβίκος, ἐστερημένος πλέον πάσης δυνάμεως καί, τὸ χειρότερον, τυφλός, ἐπανάκαμψεν εἰς τὸ πατρικὸν κράτος, ὅπου εἰς τὸ ἐξῆς ἔζησε μέχρι τοῦ 927 ὡς βασιλεὺς - σκιά¹.

Ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐκθέσωμεν βιογραφικὰ τῆς Ἄννης στοιχεῖα ἱστορικῶς μαρτυρούμενα καὶ θὰ ἐπιμεινῶμεν εἰς τὴν χρονολόγησίν των. Τοῦτο δὲ διότι ἐντεῦθεν θὰ προβάλλῃ, ὡς νομίζομεν, ἐν ἀναγλύφῳ ἡ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ μαρτυρουμένη μνηστεία θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Γ' ὡς ἀφορῶσα εἰς τὴν ὡς ἄνω μνημονευθεῖσαν Ἄνναν, ἄνηβον ἀκόμη, καὶ διότι ἐπὶ πλέον οὕτω θ' ἀχθῶμεν ἀσφαλῶς, ὡς πιστεύομεν, εἰς τὴν διακρίβωσιν τῶν λόγων καὶ τοῦ χρόνου ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109.

¹ E. D ü m m l e r, Geschichte d. ostfränkischen Reiches², Leipzig III (1888), σ. 536 ἐξ., G a y, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 153 ἐξ.

IV. Σημαντικά γεγονότα τοῦ βίου τῆς Ἀννης εἶναι ἡ στέφνις τῆς ὡς αὐτοῦστις καὶ ἡ μνηστεία τῆς. Καὶ ἐνῶ περὶ τῆς στέφνις ἔχομεν σαφῆ, ὡς εἴπομεν, μαρτυρίαν τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, περὶ τῆς μνηστείας ἔχομεν, καθ' ἡμᾶς, μόνον τὴν ἀνώνυμον τοιαύτην τοῦ πατριάρχου Νικολάου Μυστικῶ. Καὶ τὰ δύο ὡς ἄνω γεγονότα τοῦ βίου τῆς Ἀννης ἔχουν ἀνάγκην χρονικοῦ προσδιορισμοῦ, ἐνὸς *terminus post quem* καὶ ἐτέρου *ante quem*.

Ὁ προσδιορισμὸς κατὰ πρῶτον τοῦ ἔτους γεννήσεως τῆς Ἀννης, τοῦ φυσικοῦ βεβαίως *terminus post quem*, προβάλλει ἀπαραίτητος. Αἱ πηγαὶ ἐπ' αὐτοῦ σιωποῦν καί, συνεπῶς, διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο θὰ καταφύγομεν εἰς συλλογισμοὺς ἐπὶ τῇ βάσει βιολογικῶν δεδομένων. Καὶ πράγματι δέον ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὸν χρόνον τοῦ γάμου τῶν γεννητόρων τῆς, Λέοντος καὶ Ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου αἱ πηγαὶ οὐδὲν τὸ ἐπακριβῶς προσδιοριστικὸν λέγουσιν, θ' ἀναζητήσωμεν τὸ ἔτος τοῦ γάμου ἐκείνου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γεγονότος, ὅτι οὗτος ἐπηκολούθησε τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Λέοντος Θεοφανοῦς. Περὶ τοῦ χρόνου ὅμως τοῦ θανάτου τῆς Θεοφανοῦς, ὡς καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ τῶν γάμων τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ θανάτου τῶν ἄλλων δύο συζύγων του, ἔχομεν δύο ἐρευνητῶν τὰ ἀντικρουόμενα πορίσματα: τοῦ de Boor¹ καὶ τοῦ Grumel², οἱ ὁποῖοι διὰ μακρῶν διεπραγματεύθησαν χρονολογικὰ ζητήματα τῆς βασιλείας Λέοντος Γ'.

Οὕτω κατὰ τὸν de Boor τὴν 10 Νοεμβρίου 893 ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς Θεοφανοῦς, τῆς ἀπὸ τοῦ χειμῶνος 881/882 πρώτης συζύγου Λέοντος Γ'. Τὴν ἐπακολουθήσασαν δὲ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τῆς Θεοφανοῦς ἀνοίξιν τοῦ ἔτους 894 ἡ Ζωή, θυγάτηρ τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, εἰσήχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 894, ἔλαβε χώραν ὁ δεύτερος μετ' αὐτῆς γάμος τοῦ Λέοντος. Ἡ Ζωή μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἔτους καὶ ὀκτὼ μηνῶν³ ἀπέθανε τὸ θέρος τοῦ 896. Ὁ Λέων, δεχθεὶς τὸ δεύτερον τοῦτο πλήγμα τῆς μοίρας, τὸ ὁποῖον δέον νὰ θεωρηθῇ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ συναισθηματικοῦ δεσμοῦ μετὰ τὴν Ζωήν, βαρύντατον, ἔμεινε ἐν χηρείᾳ μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 899, ὁπότε προέβη εἰς τὴν σύναμιν καὶ τρίτου γάμου μετὰ τὴν ὡραίαν Εὐδοκίαν, κόρην ἐξ Ὁψικίου. Ἴσως δὲν εἶναι περιττὸν νὰ ὑπομνησθῇ καὶ τὸ τρίτον πλήγμα, κατενεχθὲν ἐν ἔτος βραδύτερον, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 900, τὸ ὁποῖον μετὰ τινα ἔτη (905) ὠδήγησε τὸν αὐτοκράτορα, ἐν τῇ μερίμνῃ ἀποκτησῆος διαδόχου, εἰς τὴν καινοτόμον καὶ ἐπαναστατικὴν ἀπόφασιν τοῦ τετάρτου γάμου.

¹ Vita Euthymii (ἔκδ. C. de Boor), σ. 103 ἐξ. καὶ 126.

² V. Grumel, Chronologie des événements du règne de Léon VI (886 - 912), Échos d'Orient, XXXV (1936), σ. 22 ἐξ.

³ Συναφ. Θεοφ., VI, 13, σ. 361, Συμ. μάγ., σ. 703, Γεώργ. μον., σ. 857, Λέων γραμμ., σ. 270.

Διάφορος ὅμως παρατίθεται ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ἐρευνητοῦ V. Grumel ὁ χρονικὸς τῶν γεγονότων τούτων προσδιορισμός. Ἔχει δὲ οὗτος ὡς ἀκολούθως :

10 Νοεμβρίου 897, θάνατος Θεοφανοῦς μετὰ βασιλείαν 11 ἐτῶν, 2 μηνῶν καὶ 12 ἡμερῶν.

898, κατὰ Φεβρουάριον ἢ καὶ μετὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα, γάμος Λέοντος καὶ Ζωῆς.

899, κατὰ τὸ τελευταῖον τρίμηνον, θάνατος Ζωῆς.

900, Ἰούνιος ἢ Ἰούλιος, τρίτος γάμος Λέοντος μετὰ Εὐδοκίαν.

12 Ἀπριλίου 901, θάνατος Εὐδοκίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπιτρέπεται νὰ συναγάγωμεν τὰ ἀκόλουθα :

Συμφώνως μὲν πρὸς τὴν περὶ θανάτου τῆς Θεοφανοῦς ἀπομιν de Boor, ἢ Ἄννα θὰ ἐγεννήθη τὸ ἐνωρίτερον ἐννέα μῆνας μετὰ τὸν Νοέμβριον ἢ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 894, ἢτοι τελευτῶντος τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 895, ἐνῶ κατὰ τὰ ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τοῦ Grumel τελευτῶντος τοῦ 898 καὶ ἀρχομένου τοῦ 899. Ὡστε τὰ δύο ὑπὸ τῶν πηγῶν μαρτυρούμενα γεγονότα ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἄννης, ἢ στέψις της ὡς αὐγούστης καὶ ἡ μνηστεία της, γεγονότα ἀξιοσημεῖωτα διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Λέοντος Γ', ἔλαβον χώραν τὸ ἐνωρίτερον τελευτῶντος τοῦ θέρους 895 ἢ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 898/899. Ποία ὅμως τῶν δύο τούτων ἀπόψεων εὐρίσκειται ἐγγύτερον πρὸς τὰ πράγματα ;

Αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ διέσωσαν τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Λέων ἦλθεν εἰς πρῶτον γάμον. Τοῦτον, ὡς καὶ τὸν χρόνον αὐτοῦ, καθώρισεν, ὡς γνωστόν, ὁ πατὴρ τοῦ Λέοντος Βασιλεὺς Α'. Ὁ Λέων ἦτο ἀκόμη ἀνήλικος, δεκαεξαετής, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν Θεοφανὸν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Μαρτινακίου παρὰ τὴν θέλησίν του¹. Ἡ βιαία αὕτη ἔνωσις εἶχεν ὡς συνέπειαν πικρὸν συζυγικὸν βίον, καὶ παρ' ὀλίγον μάλιστα νὰ στοιχίσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὸν Λέοντα. Διότι, πράγματι, ὅταν κάποτε κατηγγέλθη εἰς τὸν Βασίλειον, ὅτι δῆθεν ὁ Λέων εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τὴν Ζωὴν, θυγατέρα τοῦ Στυλ. Ζαουτζα, ἐκεῖνος ἐξεμάνη τόσον, ὥστε ὁ Λέων παρ' ὀλίγον νὰ εὕρῃ τὸν θάνατον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἰδίου πατρὸς². Ὁ βίος τῆς Θεοφανοῦς ἀπέβη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου σχεδὸν μαρτυρικὸς, λόγῳ τῆς ἐνταθείσης ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὁ Λέων δὲν ἐλησμόνει, συζυγικῆς ἀποστροφῆς. Ἀπέθανε δέ, ὡς ἐλέχθη, προώρως, μετὰ βασιλείαν 12 ἐτῶν ἢ, ἀκριβέστερον,

¹ Vita Euthymii, VII, 8, Συμ. μάγ., σ. 694, Γεώργ. μον., σ. 846, Λέων γραμμ., σ. 259, Ch. Diehl, Figures byzantines, Paris 1909, σ. 187.

² Vita Euthymii, VII, 5 ἐξ.

11 ἐτῶν, 2 μηνῶν καὶ 12 ἡμερῶν, τὴν 10 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 893 κατὰ de Boor, τοῦ 897 κατὰ Grumel. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς 10 Νοεμβρίου 897 προσκρούει εἰς ἐμπόδιά τινα. Καὶ δὴ, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸν ὡς ἄνω χρόνον τῆς βασιλείας τῆς Θεοφανοῦς, κατερχόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ ἔτους 886 ὡς ἔτους γάμου Λέοντος - Θεοφανοῦς. Τὴν ἐποχὴν ὅμως ἐκείνην ὁ Λέων εἶχεν ἤδη διαδεχθῆ τὸν πατέρα του († 29 Αὐγούστου 886 Βασίλειος), ἐνῶ, ὡς εἶπομεν, σαφῶς εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ γάμος ἐκεῖνος ἔγινε πρωτοβουλία καὶ ζῶντος ἀκόμη τοῦ Βασιλείου. Ἐξ ἄλλου παρατηρητέον ὅτι ὁ Λέων, γεννηθεὶς τὸ 866¹, θά ἦτο τὸ 886 20 ἐτῶν, ἐνῶ ὁ πατήρ του τὸν ἐνύμφευσε δεκαεξαετῆ ἀκόμη ὄντα. Ἡ δυσχέρεια βεβαίως αὕτη δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Grumel, ὁ ὁποῖος, διὰ τὰ ἀρη ταύτην, ὑποστηρίζει ὅτι τὰ 12 ἔτη βασιλείας τῆς Θεοφανοῦς δέον νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἔτη καθ' ἃ ὁ Λέων, ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς του (886), ἔμεινε μόνος κύριος τῶν τυχεῶν τῆς αὐτοκρατορίας². Τοιαύτην ὅμως ἐρμηνεῖαν θεωροῦμεν ἐξεζητημένην, καθ' ὅσον ὁ Λέων ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 869 συμβασιλεύς, μὲ ἄλλας λέξεις ὅταν ἐνυμφεῖται τὴν Θεοφανῶ ἦτο νόμιμος συνάρχων τοῦ πατρὸς του, διαφέρων τούτου καθ' ὁρισμέναις ἐκδηλώσεις τοῦ πρωτοκόλλου τῆς αὐλῆς. Συνεπῶς καὶ ἡ νύμφη τοῦ νεαροῦ βασιλέως θὰ ἐστέφετο καὶ αὐτὴ ὡς βασίλισσα. Ἐξ ὅσων τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, δὲν παραδίδεται τι τὸ ἀντίθετον³. Ὡστε ἐντεῦθεν ἢ κατὰ de Boor χρονολογία θανάτου τῆς Θεοφανοῦς (10 Νοεμβρίου 893) προβάλλει ὡς πιθανωτέρα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν, ἀφαιρουμένου τοῦ ὡς ἄνω χρόνου βασιλείας της, ἔχομεν τὸ 881/882 ὡς ἔτος γάμου Λέοντος - Θεοφανοῦς.

Κατὰ τὸ ἔτος 881/882 ὁ Λέων, ὡς γεννηθεὶς τὸ 866, εἶχε τὴν νόμιμον ἡλικίαν γάμου⁴, καθὼς καὶ ἡ Θεοφανῶ, ἡ ὁποία, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Νι-

¹ Πβλ. μελέτην ἡμῶν: Βιογραφικὰ Στεφάνου Α' οἰκουμενικοῦ πατριάρχου (886 - 893), εἰς τόμον Προσφορά εἰς Στίλπ. Κυριακίδην ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ (Παράρτημα 4 τοῦ περιοδ. Ἑλληνικά), Θεσσαλονίκη 1953, σ. 358 - 363.

² Grumel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 27 ἔξ.

³ Ἡ μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσις τῶν κεφ. 39 ("Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ σιεφανώματος βασιλέως), 40 ("Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ σιεπίμφ αὐγούστης) καὶ 41 ("Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ σιεπίμφ αὐγούστης καὶ σιεφανώματος) τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ Περὶ βασιλείου τάξεως ἔργου τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Λέοντος, Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου, πείθει ὅτι ἡ ἄποψις τοῦ Grumel, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν τὰ ἔτη βασιλείας τῆς Θεοφανοῦς δέον νὰ ὑπολογισθοῦν ἀπὸ τοῦ θανάτου (886) τοῦ πατρὸς τοῦ Λέοντος, ὁπότε οὗτος μόνος πλέον ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ κράτους, δὲν εὔσταθεῖ. Ὁ Grumel (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 28) ναὶ μὲν δέχεται ὅτι γάμος μετὰ συναυτοκράτορος δημιουργεῖ αὐγούστα, βασιλίδα ἢ καὶ βασίλισσα, ἀποκρούει ὅμως ὅτι αὕτη βασιλεύει.

⁴ Πβλ. τὰ ἀνωτέρω ἐκτιθέμενα περὶ ἡλικίας πρὸς μνηστείαν καὶ γάμον.

κηφόρου Γρηγοῤᾶ, ἀπαντῶσαν εἰς τὸν βίον τῆς ἰδίας Ἀγίας Θεοφανοῦς¹, ἦγε τότε τὸ 15 ἔτος τῆς ἡλικίας της. Εἶναι ὁμως ἀληθὲς ὅτι ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὁμιλῶν περὶ τοῦ θανάτου ἐκείνης, ἐπάγεται : «οὐ γὰρ πω πρὸς ὄλον τῆς ἡλικίας τριακοστὸν ἔφθασεν ἔτος». Τὴν φράσιν ταύτην ὁ Grumel ἐκλαμβάνει ὡς σημαίνουσαν : δὲν εἶχεν ἀκόμη πλήρως διανύσει τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της². Βασιζόμενος δὲ εἰς τοιαύτην ἐρμηνείαν, προβάλλει τὰς ἰδικὰς του περὶ ἔτους θανάτου τῆς Θεοφανοῦς ἀπόψεις ὡς πιθανωτέρας τῶν τοῦ de Boor. Νομίζομεν ὁμως ὅτι ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς φράσεως τοῦ Νικηφόρου Γρηγοῤᾶ εἶναι : δὲν εἶχε προφθάσει νὰ γίνῃ καλὰ-καλὰ τριάκοντα ἐτῶν, πρὶν ἢ ἀκόμη φθάσῃ τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, πρὶν ἢ γίνῃ τριάκοντα ἐτῶν. Ἡ Θεοφανὼ δηλ. εἶχεν ὑπερβῆ τὸ 25ον καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὸ 30ὸν ἔτος. Ἐὰν ὁ Γρηγοῤᾶς, παρατηροῦμεν, ἤθελε νὰ δηλώσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπολαμβάνει ὁ Grumel, θὰ ἔλεγε μᾶλλον : «τριακοστὸν ἔτος ἄγουσα» ἢ : «ἐτῶν οὕσα ἡλικίαν τριάκοντα». Ἐὰν δὲ εἰς τὰ 15 μαρτυρούμενα ἔτη ἡλικίας της, ὅταν αὕτη ὑπανδρευέτο, προσθέσωμεν καὶ τὰ 12 τοῦ ἐγγάμου βίου της, φθάνομεν εἰς τὸ 27ον ἔτος. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, ἢ ὡς ἄνω ἔκφρασις τοῦ Γρηγοῤᾶ, πρὸς δήλωσιν τοῦ ὅτι ἡ Θεοφανὼ ἀπέθανε πρὶν ἢ ἀκόμη φθάσῃ τὸ 30όν. Εἰς παρομοίαν περίπτωσιν, ἔχομεν τὴν γνώμην, προσιδιάζει καλύτερον πρὸς δήλωσιν τοῦ προώρου θανάτου τινός, διὰ λόγους ψυχολογικούς, ν' ἀναφέρῃ τις ὅτι οὗτος δὲν ἔφθασεν ἀκόμη οὔτε τὸ 30ὸν ἔτος, καὶ ὄχι ὅτι μόλις ὑπερέβη τὸ 25ον. Τὸ 30ὸν ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, πληρέστερον σταθμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἄλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Grumel μὲ βάσιν τὸ ὡς ἄνω χωρίον τοῦ Γρηγοῤᾶ περὶ τῆς ἡλικίας τῆς Θεοφανοῦς δὲν εὐσταθοῦν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεταζόμενοι. Καί, πράγματι, οὗτος, ὑπολογίζων τὰ 12 ἔτη ἢ, ἀκριβέστερον, 11 ἔτη, 2 μῆνας καὶ 12 ἡμέρας τῆς βασιλείας της ὡς ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ Λέων διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα πατέρα του (886), δέχεται ὅτι αὕτη ἀπέθανε τὸ 897. Ἐν τοιαύτῃ ὁμως περιπτώσει θὰ ἦγε τότε, ὡς ἄγουσα ἤδη τὸ 881/882 τὸ 15ον, τὸ 31ον ἢ 32ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ὅπερ βεβαίως ἀντιφάσκει πρὸς αὐτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Grumel ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου τοῦ Ν. Γρηγοῤᾶ.

Συμφώνως ὅθεν πρὸς ὅλα τ' ἀμέσως ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἡ Θεοφανὼ ἀπέθανε τὴν 10 Νοεμβρίου 893. Τὸν θάνατον ταύτης ἐπηκολούθησεν ὀλίγους μῆνας βραδύτερον ἢ εἴσοδος τῆς Ζωῆς εἰς τὰ ἀνάκτορα (ἄνοιξις 894),

¹ Ἡμεῖς στερούμενοι τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Νικ. Γρηγοῤᾶ ἀντλούμεν κατ' ἀνάγκην ἐκ τῶν ὄσων σχετικῶς μὲ τὸ θέμα μας παραθέτει ὁ Grumel, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 26 ἐξ.

² «Elle n'avait pas encore achevé entièrement sa trentième année.»

ὁ γάμος μὲ τὸν Λέοντα τελευτῶντος τοῦ 894, τέλος δὲ ἡ γέννησις τῆς ᾿Αννης, τὸ ἐνωρίτερον λήγοντος τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 895. Οὕτω ἐφθάσαμεν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ φυσικοῦ τούτου terminus post quem ἔλαβον χώραν ἡ στέψις καὶ ἡ μνηστεία τῆς πορφυρογεννήτου ᾿Αννης.

Ἀπομένει πρὸς προσδιορισμὸν ὁ terminus ante quem τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω γεγονότων τοῦ βίου τῆς ᾿Αννης. Προκαταβολικῶς σημειοῦμεν ὅτι ὡς τοιοῦτος θ' ἀποδειχθῆ ὁ τρίτος γάμος τοῦ Λέοντος μετὰ τῆς Εὐδοκίας. Πρὶν ἢ ὅμως ὁ λόγος περιστραφῆ εἰς τοῦτο, ἀναγκαίαν θεωροῦμεν τὴν παρεμβολὴν σκέψεων τινων, αἱ ὁποῖαι ἄλλως τε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατατείνουσι.

Διαφορὰ μετὰ τῶν ἀπόψεων τῶν ἐρευνητῶν ἐπὶ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ἀνερχομένου εἰς ἓν ἔτος καὶ ὀκτὼ μῆνας (τέλος 894 — θέρους 896 κατὰ de Boor, ἀνοιξίς 898 — τέλος 899 κατὰ Grumel), καθ' ὃ ἡ Ζωὴ ἐβασίλευσε, δὲν ὑπάρχει ἄλλως τε περὶ τούτου ὁμιλοῦν αἱ πηγαί¹. Δεδομένου ὅμως ὅτι ὑπάρχει τοιαύτη ὡς πρὸς τὸ ἔτος ἀνόδου αὐτῆς εἰς τὸν θρόνον, ἐπακολουθεῖ κατ' ἀνάγκην ἢ ἀνωτέρω ἤδη δηλωθεῖσα διάστασις γνωμῶν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον θανάτου τῆς ἰδίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τοῦ τρίτου γάμου τοῦ Λέοντος. Κατὰ τὸν de Boor ὁ τρίτος γάμος ἔλαβε χώραν τὴν ἀνοιξίαν τοῦ 899, κατὰ τὸν Grumel τὸ θέρους τοῦ 900. Ἦτοι κατὰ μὲν τὸν πρῶτον ἐμεσολάβησαν μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ τρίτου γάμου τοῦ Λέοντος ὑπὲρ τὰ δύο καὶ ἡμίσιον ἔτη, ἐνῶ κατὰ τὸν δευτέρου ὀκτὼ τὸ πολὺ μῆνες. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα: ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπόψεως Grumel περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ τρίτου γάμου τοῦ Λέοντος προσκρούει καὶ εἰς ψυχολογικούς λόγους. Ἐχόντες πράγματι ὑπ' ὄψιν μας τοὺς συναισθηματικούς δεσμοὺς Λέοντος καὶ Ζωῆς, οἱ ὁποῖοι παρέμεναν μέχρι τέλους ζωηροί², διστάζομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἐρωτευμένος Λέων θὰ ἐβιάζετο νὰ συνάψῃ καὶ τρίτον γάμον, μάλιστα ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν νόμων³, καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ τόσον σύντομον συζυγικὸν βίον περὶ μὴ ἁρμονικότητος τοῦ ὁποῖου οὐδεμίαν ἔνδειξιν ἔχομεν. Φυσικώτερα ἐμφανίζονται τὰ γεγονότα, εἰὰν δεχθῶμεν τὸν ὑπὸ de Boor χρονικὸν προσδιορισμὸν τοῦ θανάτου τῆς Ζωῆς. Τὸ διάστημα πράγματι ἀπὸ τοῦ θέρους 896 μέχρις ἀνοιξέως 899 ἦτο ἄρκυτον διὰ νὰ ἀτονήσουν τὰ αἰσθήματα συντριβῆς τοῦ Λέοντος ἐκ τῆς ἀπωλείας τῆς λατρευτῆς τοῦ Ζωῆς καὶ νὰ σκεφθῆ οὗτος τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, διὰ τὴν ὁποῖαν τόσον, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐμερίμνα, καὶ νὰ προχωρήσῃ τέλος εἰς

¹ Πβλ. ἀνωτ. σ. 332, σημ. 3.

² Σχετικῶς πβλ. Vita Euthymii, VII, 6, IX, 18. Ἐὰν οἱ δεσμοὶ δὲν παρέμενον μέχρι τέλους στενοί, θὰ προέβαιεν ὁ αὐτοκράτωρ εὐθύς μετὰ τὸν θάνατον τῆς δευτέρας συζύγου του εἰς ἀνέγερσιν ναοῦ ἁγίας Ζωῆς ἐπονομασθέντος εἰς τὸν ὁποῖον νὰ τὴν ἐνταφιάσῃ; Συμ. μ. α. γ., σ. 703.

³ Z h i s h m a n, ἐνθ' ἀνωτ., Β', 113 ἔξ.

τὴν σύναψιν τρίτου γάμου. Ἄλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ τὰ στενότερον μὲ τὸ θέμα μας συνδεόμενα γεγονότα, τὸ τῆς στέψεως τῆς Ἄννης ὡς αὐγούστης καὶ τὸ τῆς μνηστείας της, τοποθετοῦνται ἀνετώτερα, ὡς ἐν συνεχείᾳ θὰ δειχθῆ, εἰς τὸν ὡς ἄνω χρονικὸν προσδιορισμὸν de Boor.

Ἄς ἴδωμεν νῦν διὰ τὸν ἐγγύτερον χρονικὸν προσδιορισμὸν κειωρισμένως τὰ δύο γεγονότα ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἄννης.

Ὁ terminus post quem ὡς καὶ ἐκεῖνος ante quem τῆς στέψεως τῆς Ἄννης παρέχονται σαφῶς καὶ ἐπακριβῶς ὑπὸ τῶν πηγῶν. Ἦτοι ὁ θάνατος τῆς μητρὸς της Ζωῆς εἶναι τὸ πρὸς τὰ ἄνω ὄριον, καὶ ἡ ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον τῆς Εὐδοκίας τὸ πρὸς τὰ κάτω. Περὶ τῶν δύο τούτων ὀρίων δὲν ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν de Boor καὶ Grumel, οὔτε εἶναι αὕτη δυνατὴ κατόπιν τῆς ρητῆς μαρτυρίας τῶν πηγῶν. Διαφέρουν ὅμως, ὡς ἐλέχθη, αἱ ἀπόψεις των εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἔτος θανάτου τῆς Ζωῆς καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τῆς Εὐδοκίας. Ἡ Ζωή, κατὰ Grumel, ἀπέθανε τὸ ἐνωρίτερον τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 899 — terminus post quem ἐγένετο ἡ στέψις — καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη ἢ Ἄννα γίνῃ ἐνὸς ἔτους. Ὁ τρίτος ἐξ ἄλλου γάμος τοῦ Λέοντος μὲ τὴν Εὐδοκίαν — terminus ante quem ἡ στέψις — συνήφθη κατὰ Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον τοῦ 900. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν ὀκτῶ περιποῦ μηνῶν ἢ Ἄννα ἐστέφθη αὐγούστα, συνεπῶς εἰς ἡλικίαν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος τὸ πολὺ ἔτους. Βεβαίως τὰ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο περὶ τοῦ βίου τῆς Ἄννης λεγόμενα τοῦ Grumel¹ εἶναι πολλῆς προσοχῆς ἄξια. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ ὅμως ἡ παρατήρησις: ἢ Ἄννα, βρεφικῆς ἀκόμῃ ἡλικίας, ἦτο δυνατὸν ν' ἀναλάβῃ καθήκοντα αὐγούστης, διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν ὁποίων, ὡς τοῦτο σαφῶς τονίζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν², ἐστέφθη τοιαύτη; Μολονότι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὸ Βυζάντιον συχνὰ συνέβαινε νὰ ἔχομεν βρέφη βασιλεῖς καὶ συχνότερον συμβασιλεῖς, θεωροῦμεν ἀμφίβολον τὴν ὡς ἄνω πρᾶξιν προκειμένον περὶ αὐγούστης, τοῦτο δὲ διότι ἐνταῦθα δὲν προεβλέπετο ἄσκησις καθηκόντων διὰ κηδεμόνων ὡς ἔσχυνε εἰς περιπτώσεις ἀηλικίου βασιλείας. Ὡστε ὁ χρόνος στέψεως κατὰ τὸν Grumel δέον νὰ θεωρηθῆ μᾶλλον ἀπίθανος. Βεβαίως καὶ συμφώνως πρὸς τὰ χρονολογικὰ δεδομένα τοῦ de Boor (θάνατος Ζωῆς θέρους 896, στέψις Εὐδοκίας ὡς τρίτης συζύγου ἀνοιξίς 899) προβαίνοντες προσκρούομεν εἰς κάτι τὸ βεβιασμένον, ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἔχομεν ἐνώπιόν μας νήπιον δυνάμενόν πως νὰ ὀμιλῆ καὶ ὄχι βρέφος, τὸ ὁποῖον εἶναι ζήτημα εἰς εἶχεν ἀκόμῃ ἀποσπαργανωθῆ.

Διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀποψεῶν του περὶ τοῦ ἔτους θανάτου τῆς Ζωῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν ἐξαερωμένων προβλημάτων ὁ Grumel παραθέτει διὰ

¹ Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 32 - 34.

² Σ υ ν. Θεοφ., VI, 17, σ. 364, Σ υ μ. μά γ., σ. 703, Λέων γραμμ., σ. 274, Κ ε δ ρ. - Σ κ υ λ., σ. 258.

φορα επιχειρήματα. Τὸ σοβαρώτερον ὄλων εἶναι τὸ ἀναγόμενον εἰς χωρίον τοῦ Κλητορολογίου τοῦ Φιλοθέου, ὅπου ρητῆ γίνεται μνεία Ζωῆς ὡς βασιλείσης καὶ ὡς ζώσης τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐγράφη τὸ Κλητορολόγιον καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ 899. Εἰς τὸ Κλητορολόγιον πράγματι ὁ Φιλόθεος¹, ὁμιλῶν περὶ τῶν διανεμομένων ἐπ' εὐκαιρία τῶν «βρουμαλίων» αὐτοκρατόρων ἀποκομβίων, λέγει ἐπὶ λέξει τὰ ἀκόλουθα: «Ἐπὶ δὲ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τελοῦνται τὰ βρουμάλια τῶν δεσποτῶν, καὶ τελουμένον ἐφ' ἐκάστου κλήσει τοῦ ἐσπερίου φωτοφανοῦς σαξίμου δίδονται ἀποκόμβια τάδε· ἐπὶ μὲν τοῦ βρουμαλίου Λέοντος φιλοχρίστου δεσπότη χρυσοῦ λίτραι κ' ἐπὶ δὲ τοῦ εὐτυχοῦς Ἀλεξάνδρου ἀγούστου χρυσοῦ λίτραι ι' ἐπὶ δὲ τῆς εὐσεβοῦς Ζωῆς ἀγούστης χρυσοῦ λίτραι η'...» Πρόκειται βεβαίως περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν συμβασιλέων Λέοντος Γ' καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ περὶ αὐτοκρατορικῆς συζύγου ἀκουούσης εἰς τὸ ὄνομα Ζωή. Ποία ἢ ὡς ἄνω ἀγούστα Ζωή, ἢ ὁποία πρέπει νὰ ἔζη ὅταν ἐγράφετο τὸ Κλητορολόγιον (899); Καὶ διατί, ἐνθ' ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα δύο αὐτοκρατόρων, νυμφευμένων καὶ τῶν δύο, γίνεται μνεία μιᾶς μόνον ἀγούστης; Αἱ πηγαὶ παραδίδουν δύο αὐτοκρατείας συζύγου τοῦ Λέοντος Γ' ὑπὸ τὸ ὄνομα Ζωή, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δύο ἄλλων συζύγων του. Δὲν παραδίδουν ὅμως τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ρητῶς φέρεται νυμφευμένος ὑπὸ τοῦ Βίου τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου². Ἐάν δὲ μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν αὐτὰ τὰ λεγόμενα εἰς τὸν Βίον τοῦ Εὐθυμίου, ὀφείλομεν ν' ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὕτη πᾶν ἄλλο ἢ ἐστερημένη προσωπικότητος ἦτο. Πράγματι αὕτη ἐμφανίζεται πρωτοστατοῦσα εἰς ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ Λέοντος ὑπὲρ τοῦ ἰδίου συζύγου, μὲ ἀποτέλεσμα, ὅταν αὐταὶ ἤλθον εἰς φῶς, νὰ επισύρουν τὴν μῆνιν τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ὅχι ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' αὐτῆς, ἢ ὁποία καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀπαντῶντες εἰς τὸ δεύτερον ὡς ἄνω ἐρώτημα, τονίζομεν ὅτι τὸ γεγονός τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ὀνόματος μιᾶς ἀγούστης καὶ ὄχι δύο δηλοῖ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅτι ἡ σύζυγος ἐνὸς τῶν δύο ἀδελφῶν δὲν ἔζη πλέον (899). Αὕτη δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἦτο ἡ Ζωή, δευτέρα σύζυγος τοῦ Λέοντος, ὡς τοῦτο ἄλλως τε ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ Βίου Εὐθυμίου συνάγεται καὶ ὡς τοῦτο δέχεται ὁ de Boor. Ὁ Grumel διαφωνεῖ πρὸς τὸν de Boor, βασιζόμενος εἰς τὴν ὡς ἄνω μνείαν τοῦ ὀνόματος Ζωῆς ὡς ἀγούστης κατὰ τὸ 899. Δεχόμενοι ὅμως ὅτι ἔζη τότε ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Λέοντος, ἀδυνατοῦμεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα: διατί δὲν ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἢ ὁποία καὶ αὕτη θὰ ἦτο ἀγούστα συμφώνως πρὸς τὰ ἰσχύον-

¹ Περὶ βασιλείου τάξεως, II, 52, σ. 782, 20. Τὰς ἐπὶ τοῦ χωρίου τοῦ Φιλοθέου ἀπόψεις τοῦ Grumel ἰδ. ἐνθ' ἄνωτ., 19 ἔξ.

² IX, 19, 20.

τα¹ τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς; Πιστεύομεν ὅπως τοῦναντίον, ὅτι δηλ. τὸ ὄνομα Ζωὴ τοῦ Κλητορολογίου εἶναι τὸ τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Βεβαίως περιέργως ἢ σύμπτωσις συνωνυμίας τῶν δύο συννυφάδων, ἀλλ' ὅχι τι τὸ ἀποκλειόμενον. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ὑποψίας μας προσάγομεν τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ ὀνόματος, ὅπου πράγματι βλέπομεν ἀπαντῶν τὸ ὄνομα εἰς τὴν γενικὴν «Ζώης» καὶ ὄχι «Ζωῆς» ὡς θ' ἀνέμενέ τις. Εἰς τοῦτο ἐνυπάρχει ἐπιθυμία τοῦ συγγραφέως πρὸς διαφοροποίησιν τῶν δύο ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα συννυφάδων; Διατί ὅμως ὄχι καὶ συνάρτησις τις μεταξὺ τοῦ ἰσχυροῦ χαρακτῆρος τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς οὗτος διαφαίνεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ βιογράφου τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, καὶ τοῦ ἀδυνάτου τοιοῦτου τοῦ συζύγου της, ὡς τοῦτο πολλαχόθεν γνωρίζομεν; Μὲ ἄλλας λέξεις, διὰ τοῦ ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου «Ζώης» καὶ ὄχι «Ζωῆς» ὑποδηλοῦται, ὑποψιαζόμεθα, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει εἰς τὰς λέξεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας: «ἀνδρογυναίκα», «ἀνδροφέρνει»². Ὡστε ἡ ἄποψις τοῦ de Boor περὶ τοῦ ἔτους θανάτου τῆς Ζωῆς, δευτέρας συζύγου τοῦ Λέοντος, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πιθανώτερα τῆς τοῦ Grumel, συνεπῶς πιθανώτερος καὶ ὁ ἐντεῦθεν ἐξαρωτώμενος χρόνος στέψεως τῆς Ἄννης ὡς αὐγούστης τοῦ ὑπὸ τοῦ δευτέρου ὑποδεικνυομένου.

Ὡτῶ τέλος φθάνομεν ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν τοῦ δευτέρου σημαντικοῦ γεγονότος ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἄννης καὶ κατὰ πρῶτον νὰ ζητήσωμεν τὸν *terminum ante quem* ἔλαβε χώραν ἡ μνηστεία της μὲ τὸν Λουδοβίκον. Ὁ μὲν Gay πρῶτος διεπίστωσεν ἀπόπειραν πρὸς σύναψιν κηδεστείας μεταξὺ τῶν αὐτῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βουργουνδίας ἐπὶ Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ, ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι, ὡς ἤδη ἐλέχθη, σαφῶς ἐσυσχέτισαμεν ταύτην πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄννης θυγατρὸς Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ. Ἡ συσχέτισις αὕτη ὡς καὶ ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς (*terminus ante quem*) τῆς μνηστείας γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χρονολογικῶν καὶ ἄλλων δεδομένων περικοπῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ³. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πάπαν Ἀναστάσιον Γ' (911 - 913), ἀναφέρεται εἰς τὰ κατὰ τὸν τέταρτον γάμον τοῦ Λέοντος Γ', ἡ δὲ ἀφορῶσα εἰς τὸ θέμα μας περικοπὴ ἔχει

¹ Πβλ. ἄνωτ. σ. 334, σημ. 3. Τὴν σύζυγον τοῦ Ἀλεξάνδρου δέχεται αὐγούστηαν καὶ ὁ Grumel (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 33).

² Ἡ ἄποψις ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλης ἢ ἡ Ζωῆ, σύζυγος Λέοντος Γ', αὐτοκρατείας ἐνισχύεται ἴσως καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν ποντιακὴν διάλεκτον ἀπαντᾷ κύριον ὄνομα Ζωὴ ἀντὶ Ζωῆ, ὡς ὁ κ. Ἰ. Παμπούκης μὲ πληροφορεῖ.

³ Migne, PG, CXI, 196 - 220. Ἰ. Σακκελίωυος, Πατριακὴ Βιβλιοθήκη, σ. 279 - 288.

ὡς ἀκολούθως : « Ἐδει τέκνον ἡμῶν, καὶ βασιλεῦ, φιλόθεόν τε ὄντα καὶ δεδοξασμένον ὑπὸ Θεοῦ μᾶλλον σοφία καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ τοῖς τρισὶν ἀρκεσθῆναι γάμοις· τάχα γὰρ καὶ τρίτος ἀνάξιος ἦν τῆς σῆς βασιλείας. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἔχει συγγνώμην, ἴσως τὰ πρὸς τὸν Φράγκον σύμφωνα, διότι συμπεφωνημένον ἦν ὑπὸ σοῦ τὴν σὴν θυγατέρα ἦν μόνην ἐκέκτησο, νύμφην ἀποστέλλειν αὐτῷ. Ἦν δὲ ὁ τῆς Βέρτας ἀνεψιός, ᾧ συνέπεσε δυστυχῆσαι οἷα δεδυστύχηκε. Καὶ ἐπειδὴ συμπεφώνηται τὴν σὴν θυγατέρα πρὸς τὴν Φραγκίαν ἀπιέναι, δεῖ δὲ γυναῖκα τῷ παλατίῳ προσεῖναι τὴν διοικοῦσαν τὰ ἐπιβάλλοντα τῶν σῶν ἀρχόντων ταῖς γυναῖξιν, ἔστι συγχώρησις τῷ τρίτῳ, τῆς θυγατρὸς ἐκδίδοσθαι μελλούσης. » Ἀυτὴ αὕτη ἡ περικοπὴ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ βοηθεῖ ἡμᾶς διὰ τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν τῆς μνηστείας τῆς θυγατρὸς τοῦ Λέοντος Γ' μὲ Φράγκον ἡγεμόνα, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ πρὸς διακριβῶσιν τοῦ ὀνόματος τῆς θυγατρὸς τοῦ αυτοκράτορος. Ὡστε *terminus ante quem* ἔλαβε χώραν ἡ μνηστεία εἶναι ὁ τρίτος γάμος τοῦ Λέοντος, ἦτοι συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τὸ ἔτος 899 (ἄνοιξις). Συνεπῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ ἀναφερομένη θυγάτηρ τοῦ Λέοντος προέρχεται ἐξ ἑνὸς τῶν δύο πρώτων γάμων του. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέκτησε μὲν θυγατέρα ἐκ τοῦ πρώτου μετὰ τῆς Θεοφανοῦς γάμου του, ἀλλ' αὕτη ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησίν της. Θυγατέρα ἀπέκτησε καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου μετὰ τῆς Ζωῆς γάμου του. Ἐκείνης γνωρίζομεν ἐκ τῶν πηγῶν ὅχι μόνον τὸ ὄνομα, Ἄννα, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐπέζησε τῆς κατὰ τὸ 896 (θέρος) θανούσης μητρὸς της Ζωῆς καὶ ὅτι, ὡς ἤδη εἶδομεν, ἐστέφθη ἐπὶ πλέον ἀγύουστα πρὸ τοῦ τρίτου γάμου τοῦ πατρὸς της μὲ τὴν Εὐδοκίαν, κατὰ τὸ 899 λαβόντα χώραν. Ὡστε ἡ μόνη πρὸ τοῦ 899 (ἄνοιξις) θυγάτηρ τοῦ Λέοντος ἦτο ἡ Ἄννα καὶ αὕτη ἀναμφιβόλως ἦτο ἡ τὸν Φράγκον ἡγεμόνα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ μνηστευθεῖσα. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ ὅτι ὁ Φράγκος οὗτος εἶναι ὁ ἥδη ἀνωτέρω σκιαγραφηθεὶς Λουδοβίκος τῆς Βουργουνδίας καὶ εἶτα αὐτοκράτωρ Λουδοβίκος Γ', εἶναι ἀρκετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Gay παρατιθέμενα.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ συνάγεται ἐπὶ πλέον ὅτι ὁ Λέων εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν χεῖρα τῆς Ἄννης εἰς τὸν Λουδοβίκον πρὶν ἢ συνάψῃ τὸν τρίτον αὐτοῦ γάμον, δηλ. πρὸ τοῦ 899 (ἄνοιξις), συνεπῶς πρὶν ἢ ἀκόμη ὁ Λουδοβίκος στεφθῆ εἰς τὴν Ρώμην αὐτοκράτωρ (901). Ὡστε ὁ Λέων ἐδέχθη τὸν Λουδοβίκον διὰ γαμβρόν του, ὅταν οὗτος ἀκόμη ἦτο ἀπλοῦς βασιλεὺς, καὶ μάλιστα ἀρκετὰ νεαρός, τῆς Βουργουνδίας. Πρὸς ἐρμηνείαν τῆς συγκαταβάσεως ταύτης ἄς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας περὶ κηδεστειῶν μὲ ξένους ἡγεμόνας ἀντιλήψεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ τὸ ὅτι διὰ τὸν Λέοντα δὲν ἔλειπον τὰ πρόσφατα προηγούμενα καί, τὸ σπουδαιότερον, ὅτι οὗτος δὲν θὰ ἠγνόει ὅτι ὁ Λουδοβίκος κληρονομικῶς δικαιοῦματι ἦτο ἐπίδοξος βασιλεὺς τῆς γειτονικῆς Ἰταλίας καὶ

αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ἀξιόματα τὰ ὁποῖα πράγματι κατέλαβε κατὰ τὸ 900 καὶ 901.

Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω λεγόμενα τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ προβάλλει σαφῆς ὁ *terminus ante quem* ἔλαβε χώραν ἡ μνηστεία, καὶ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν τρίτον γάμον τοῦ Λέοντος, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα : ἡ μνηστεία ἐγένε ζώσης τῆς Ζωῆς ἢ μετὰ τὸν θάνατόν της ; Μὲ ἄλλας λέξεις ποῖος εἶναι ἐπακριβέστερον ὁ *terminus post quem* συνήφθη ἡ μνηστεία ; Ἡ ἀπάντησις ἐμπερικλείει ἀπλῶς πιθανότητας, προκυπτούσας ἀπὸ αὐτὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ καὶ ἀπὸ τὴν γνώσιν τῶν συνθηκῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος περιόδου. Καί, πράγματι, ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω περικοπήν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μυστικοῦ συνάγεται μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἡ μνηστεία ἔλαβε χώραν πρὸ τοῦ θανάτου τῆς Ζωῆς, τῆς Ἐννης συνεπῶς ἀγούσης ἡλικίαν ἀπὸ ἐνὸς μέχρι δέκα μηνῶν. Διότι ἄλλως ὁ πατριάρχης δὲν θὰ προέβαλλε ταύτην ὡς ἐλαφρυντικὸν προηγούμενον διὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ τρίτου γάμου. « Ἄλλ' ἐκεῖνος (ὁ τρίτος γάμος) ἔχει συγγνώμην, ἴσως τὰ πρὸς τὸν Φράγκον σύμφωνα, διότι συμπεφωνημένον ἦν ὑπὸ σοῦ τὴν σὴν θυγατέρα ἦν μόνην ἐκέκτησο, νύμφην ἀποστέλλειν αὐτῷ... » Ἐὰν δὲ τυχὸν ὁ Λέων εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν Ἐνναν ὡς σύζυγον εἰς τὸν Λουδοβίκον μετὰ τὴν θάνατον τῆς Ζωῆς (896), ὁ πατριάρχης ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐτήρει τὴν διὰ μέσου τῶν ὡς ἄνω γραμμῶν διαφαινομένην στάσιν, ἀλλὰ θὰ ἠρνεῖτο διαρρηθῆναι τὴν δικαιολογήσῃ αὐτὸν διὰ τὸν τρίτον γάμον του (ἐκ τῶν ὑστέρων βεβαίως, καθόσον οὗτος δὲν ἦτο ἀκόμη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (899) οἰκουμηνικὸς πατριάρχης). Καὶ κάτι ἄλλο συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας τῶν λεγομένων τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ σκέψις ὅτι, ἐὰν δὲν ἔζη πλέον ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Λέοντος, ἡ καὶ μήτηρ τῆς Ἐννης, ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποφασίσῃ ὅπως ἀποχωρισθῆ τὸ μοναδικόν, ἔστω καὶ θῆλυ, τέκνον του, διὰ βίου, δίδων τοῦτο εἰς γάμον τόσον πρόωρον, ὅσονδήποτε ἔστω ὑπὸ τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος ὑπαγορευόμενον, μὲ ἠγεμόνα τόσον ἀπομακρυσμένης χώρας ; Ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἦτο μεγάλη ἡ ἐπιθυμία του ν' ἀποκτήσῃ ἄρρενα γόνον – διάδοχον καὶ ὅσονδήποτε διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἂν ἐσκέπτετο τρίτον γάμον, ἀδυνατοῦμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι θὰ ἔσπευδεν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζωῆς καὶ πρὸ τοῦ τρίτου, ὡς γνωστόν, γάμου του ν' ἀναλάβῃ ἔναντι τοῦ Λουδοβίκου ὑποχρέωσιν οἷα ἡ ἄνωτέρω. Ἀπομένει βεβαίως ἡ ἀπορία : ἤρκεσε τὸ δεκάμηνον ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς Ἐννης μέχρι τοῦ θανάτου τῆς μητρός της Ζωῆς διάστημα, ὥστε τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως νὰ γίνῃ γνωστὸν εἰς τὴν Δύσιν, νὰ διεξαχθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι διαπραγματεύσεις, ν' ἀνταλλαγοῦν τ' ἀπαραίτητα γράμματα καὶ νὰ κλεισθῆ συμφωνία ἐπιγαμίας ; Ἐναντιβόλως, χωρὶς ν' ἀποκλείεται καὶ καταφατικῆ ἀπάντησις, ἐμφανίζονται ὄρισμένοι δυσχέρειαι· αὗται ὁμως αἴρονται, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἦδη εὐθὺς μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ δευτέρου γάμου

είχε προσυμφωνηθῆ μεταξύ τοῦ Λέοντος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν κηδεμόνων τοῦ Λουδοβίκου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐκηδεμονεῖτο τὸ 895 - 896 ὡς γεννηθεὶς περὶ τὸ 882, ἀφ' ἑτέρου ἢ κηδεστία εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ ἐγεννᾶτο θῆλυ. Καὶ τοιοῦτό τι δὲν ἀποκλείεται. Γεννηθείσης δὲ τῆς Ἄννης συνήφθη, χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη διαπραγματεύσεων, οὕτως εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτῆς, ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῇ ἐπιστολῇ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ μνηστία.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων προκύπτει ἀναμφισβητήτως, ὅτι οἱ ἀνω-νύμως ὡς μνηστευθέντες φερόμενοι ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἄνναν καὶ τὸν Λουδοβίκον. Ἐπίσης διαπιστοῦται σαφῶς, ὅτι ἡ πορφυρογέννητος θυγάτηρ τοῦ Λέοντος ἦτο ἀνήλικος καθ' ὃν χρόνον συνήπτετο ἢ μνηστία.

Β'

I. Συμφώνως πρὸς τὰ ὡς ἄνω χρονολογικὰ δεδομένα, ἔχομεν μνηστειάν βρέφους, ὡς ἦτο ἡ Ἄννα, προσκρούουσαν ὅμως εἰς τὸ κοινὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἦτο διαμορφωμένον συμφώνως πρὸς τὰ περὶ ἡλικίας τῶν μνηστευμένων ἰσχύοντα νόμιμα. Ὑπῆρχε μὲ ἄλλας λέξεις νομικὸν κώλυμα διὰ τὴν μνηστειάν. Τοῦτο δὲ δὲν ἦτο ἄλλως δυνατὸν ν' ἀρθῆ εἰμὴ διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ, ἢ ὁποία, ὡς ἐλέχθη, ἦτο εἰς τὸν αὐτοκράτορα προσιτὴ ἐλέω θεοῦ. Καί, πράγματι, οὕτω ἀντιμετώπισε τὸ ζήτημα ὁ Λέων. Ἐξέδωκε τὴν Νεαράν 109 ἐπηυξημένην κατὰ τὴν τελευταίαν παράγραφον, διὰ τῆς ὁποίας ἐρρυθμίζοντο περιπτώσεις ἀκριβῶς ὡς ἢ τῆς ἀνηλικίου ἀκόμη διὰ μνηστειάν οὔσης Ἄννης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ βεβιασμένη ἐκείνη περίπτωσις παρουσιάσθη κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ θέρους, λήγοντος, τοῦ 895 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 896 διάστημα, κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα ἔλαβε χώραν καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς Νεαράς. Κατὰ τὸν νομοθετικὸν τοῦτον τρόπον διηυθετεῖτο κατ' οἰκονομίαν ὄχι μόνον ἡ ταυτοχρόνως σχεδὸν συναφθεῖσα μνηστία, ἀλλὰ καὶ ὁ γάμος, ὁ ὁποῖος ἐνδεχομένως θὰ παρίστατο ἀνάγκη νὰ συναφθῆ καὶ αὐτὸς πρὶν ἢ ἀκόμη ἢ Ἄννα συμπληρώσῃ τὴν ὑπὸ τῶν προγενεστέρων τῆς Νεαράς 109 νόμων προβλεπομένην ἡλικίαν τῶν δώδεκα ἐτῶν.

II. Ἄλλ' ἐρωτητέον: ἢ κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον θεμελιωθεῖσα νομικῶς μνηστία ἐξελίχθη εἰς γάμον; Ἡ ἀπάντησις, νομίζομεν, δέον νὰ εἶναι ἀρνητικὴ. Τοῦτο δὲ διὰ τοὺς ἐν συνεχείᾳ ἐκτιθεμένους λόγους. Ὑπάρχει μαρτυρία τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου εἰς τὸ Περὶ βασιλείου τάξεως ἔργον του καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ κεφάλαιον «περὶ τῶν τάφων τῶν βασιλέων τῶν ὄντων ἐν τῷ ναῶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων», ὅπου ἐπὶ πλέον

ὁ λόγος περὶ τάφων βασιλικῶν καὶ εἰς ἄλλους ναοὺς τῆς πρωτευούσης, ἔχουσα ὡς ἑξῆς : «... ἕτερος λάραξ προικονήσιος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἄννα καὶ Ἄννα (ἀνάγν. Εὐδοκία) αἱ θυγατέρες τοῦ μακαρίου Λέοντος καὶ Ζωῆς»¹. Ὡστε ἡ Ἄννα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀγνωστον ἀκριβῶς εἰς ποίαν ἡλικίαν, πάντως ὁμως μετὰ τὸν τρίτον γάμον τοῦ Λέοντος (899), καθ' ὅσον, ὡς ἤδη ἐλέχθη, αὕτη ὀλίγον πρὸ τούτου εἶχε στεφθεῖ ἀυγούστα, καὶ ὄχι πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐφηβείαν, ὡς ἐν συνεχείᾳ θὰ φανῆ.

Ἔχομεν πράγματι, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω, μαρτυρίας δηλωτικὰς τοῦ ὅτι ἡ Ἄννα ὄχι μόνον ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπέθανε τὸ ὀλιγότερον ἔφηβος, ἔτι δ' ἀκριβέστερον ὅτι ἔζη κατὰ τὸ μεταξὺ 906 καὶ 911 διάστημα. Τὸ ὅτι ἔζη κατὰ τὸ ἀπὸ 906 – 911 διάστημα συνάγεται ἀπὸ ἐπιγραφὴν συγκειμένην ἀπὸ ἑξῆς μονογράμματα ὀνομάτων, τὰ ὅποια σφύζονται εἰς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως παρὰ τὸ Πετρίον² καὶ τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς στενὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν ὄχι ἀπλῶς χρονικὴν ἀλλὰ καὶ συγγενικὴν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, συμφώνως πρὸς πρόσφατον ὑπὸ Α. Μ. Schneider ἐκδοσὶν τῆς³, ἔχει ὡς ἀκολουθοῦσιν : «Κύριε βοήθει Λέοντος δεσπότου, Ἀλεξάνδρου, Κωνσταντίνου, Ἄννης, Ἐλένης, Μαρίας τῶν πορφυρογεννήτων.» Εἶναι φανερὸν ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας τὰ ὀνόματα ζώντων, καθ' ὃν χρόνον ἐχαράσσειτο ἡ ἐπιγραφὴ, ἀπογόνων τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντα Γ'. Ὁρθῶς δὲ ἐχρονολόγησε ταύτην ὁ Schneider δεχθεὶς ὡς χρόνον χαράξεώς της τὸ ἀπὸ 906 μέχρι 911 διάστημα. Ἐσφαλὲν ὁμως περὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα. Τὰ ἀναγραφόμενα ὀνόματα εἶναι τοιαῦτα ἀδελφῶν καὶ τέκνων Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κατακεχωρημένα μάλιστα κατὰ ἱεραρχικὴν ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς αὐτῆς προβλεπομένην σειράν. Λέων βεβαίως, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου τίτλου τοῦ δεσπότου, εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Σοφός. Ἀλέξανδρος εἶναι ὁ νεώτερος τούτου ἀδελφός, ὁ ὑπὸ τοῦ πατρὸς των Βασιλείου καὶ αὐτὸς αὐτοκράτωρ στεφθεὶς, ὁ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Λέοντος διαδεχθεὶς ἐκεῖνον ἀποθανόντα⁴ τὸ ὄνομά του

¹ Π, 42, σ. 642 ἑξ. Ἐνταῦθα ἐνυπάρχει σύγχυσις. Τὸ ἐν τῶν δύο ὀνομάτων δέον νὰ διορθωθῆ εἰς Εὐδοκία. Ὁ Λέων ἔσχε δύο θυγατέρας, τὴν Ἄνναν ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Ζωῆς καὶ τὴν Εὐδοκίαν ἐκ τῆς τετάρτης, Ζωῆς ἐπίσης, τῆς μητρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου (Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, σ. 118 ἐκδ. Βόννης, σ. 112 Moravesik).

² Τὸ Πετρίον ἀναφέρεται ὡς τόπος ἐνθα αἱ θυγατέρες τοῦ Βασιλείου Α' ἐμόναζον (Συγ. Θεοφ., V, 43, σ. 275).

³ Α. Μ. Schneider, Mauern und Tore am Goldenen Horn zu Konstantinopel, ἐν Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, I, Phil. – Hist. Klasse, 1950, No 5, σ. 98.

ἀπαντᾷ ἐνταῦθα χωρὶς προσηγορικὸν (δεσπότης, αὐγουστος), ὑπεμφαίνει δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο, νομιζόμεν, τὸν γνωστὸν καὶ ἄλλοθεν παραγκωνισμόν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ συναυτοκράτορος ἀδελφοῦ του Λέοντος, στοιχεῖον καὶ τοῦτο δηλωτικὸν τοῦ χρόνου χαράξεως τῆς ἐπιγραφῆς, διότι πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος φέρεται συγκυβερνῶν μέχρι τοῦ 906, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἰσχύει διὰ τὰ ἐπόμενα τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Λέοντος (†912)¹. Κωνσταντῖνος εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος ἐκ τοῦ τετάρτου γάμου του καὶ ὄχι Κωνσταντῖνος, υἱὸς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Βασιλείου καὶ ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς τοῦ Λέοντος, ὡς φαίνεται προτιμῶν ὁ Schneider. Ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος τοῦ Λέοντος εἶχεν ἤδη ζῶντος τοῦ πατρὸς των ἀποθάνει, πρὶν ἢ δηλ. ὁ Λέων μείνη, ἀποθανόντος τοῦ Βασιλείου Α', ὁ κατ' ἐξοχὴν ρυθμιστὴς τῶν κοινῶν, πρὶν ἢ γίνῃ «δεσπότης». Ἐὰν ἔζη κατὰ τὴν χάραξιν τῆς ἐπιγραφῆς ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλείου, τούτου τὸ ὄνομα θὰ προετάσσετο καὶ οὗτος ὀπωσδήποτε θ' ἀπεκαλεῖτο «δεσπότης». Εἶναι ἄλλως τε γνωστὴ ἢ προτίμησις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου πρὸς τὸν πρωτότοκον Κωνσταντῖνον. Ὡστε καὶ ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς ἔλαβε χώραν μετὰ τὸ ἔτος γεννήσεως τοῦ Κωνσταντῖνου Ζ' Πορφυρογεννήτου (φθινόπωρον 905). Ἄννα εἶναι ἡ θυγάτηρ τοῦ Λέοντος ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου του, δηλ. ἡ Ἄννα τὸ δεσπόζον πρόσωπον τῆς ἀνὰ χειρὸς μελέτης μας, ὡς ἐκ τῶν ἐν συνεχείᾳ λεγομένων θὰ φανῇ. Ἀκολουθοῦν τὰ δνόματα Ἑλένη καὶ Μαρία. Ταῦτα δέον νὰ ἀνήκουν εἰς πρόσωπα οἰκεῖα τοῦ Λέοντος. Καὶ Μαρία μὲν θὰ εἶναι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, τῆς ὁποίας ὁ τάφος εὐρίσκειτο εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου², καὶ ὄχι ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς δέχεται ὁ Schneider, διότι τὸ ὄνομα ἐκείνης ἦτο Εὐδοκία (Ἰγγερίνα). Ἡ δὲ Μαρία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, θ' ἀπέθανεν ὠριμος τὴν ἡλικίαν, ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὸ ὅτι ταύτης ὁ τάφος δὲν ἦτο «λαρνακίον» ἀλλὰ «λάρναξ». Δυσχερὴς ὁμως τέλος ἀποβαίνει ἡ προσδιορισμὸς τῆς Ἑλένης. Ὁ Schneider θεωρεῖ ταύτην ὡς καὶ τὴν Ἄνναν θυγατέρας τοῦ Βασιλείου Α'. Τοιοῦτό τι ὁμως ἀποκλείεται, διότι αὐτὴ ἀκόμη ἢ μαρτυρία ἐκ τοῦ Περὶ βασιλείου τάξεως³, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος προσάγει, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ δύο ἀδελφαὶ εἶχον ἀποθάνει ὅταν ἀκόμη εὐρίσκοντο εἰς παιδικὴν ἡλικίαν. Ἄς ἔχωμεν ἐνταῦθα ὑπ' ὄψιν μας τὸ ἔτος θανάτου Βασιλείου Α' (886). Πράγματι δὲ τὸ σκῆνωμα ἀμφοτέρων φέρεται κατατεθὲν ἐντὸς «λαρνακίου μικροῦ», ἀποκειμένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν

¹ Πβλ. S p. L a m b r o s, Leo und Alexander als Mitkaiser von Byzanz, ἐν Byz. Zeitschr., 4 (1895), σ. 92 - 98. S c h n e i d e r, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 98.

² Περὶ βασιλείου τάξεως, II, 42, σ. 649.

³ Σελ. 648.

ἐὰν αὐταὶ ἀπέθνησκον εἰς ὄριμον ἡλικίαν. Εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τοῦ Περὶ βασιλείου τάξεως σαφῆς εἶναι ἡ διαφορὰ περὶ τὴν χορῆσιν τῶν λέξεων λάροναξ καὶ λαρνακίον, τῆς πρώτης σχετιζομένης πάντοτε μὲ ὀνόματα προσώπων ἀποθανόντων ἐν σωματικῇ ὄριμότητι. Ἔχοντες τοῦτο ὑπ' ὄψιν μας, ὡς καὶ τὸ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει εἰς τὸ ἀπὸ 906 - 911 χρονικὸν διάστημα, νομίζομεν ὅτι ἡ ἀποψις τοῦ Schneider περὶ Ἄγνης δὲν εὐσταθεῖ, διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ θυγατρὸς τοῦ Βασιλείου, αὕτη θὰ ἤγε τότε τὸ εἰκοστὸν τὸ ὀλιγώτερον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἀποθνήσκουσα δὲ ἡ σορὸς της δὲν θὰ κατετίθετο ἐντὸς λαρνακίου καὶ αὐτοῦ μάλιστα μικροῦ, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ Περὶ βασιλείου τάξεως ἔργου, ἀλλ' ἐντὸς λάρονακος¹.

Ὅθεν συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἡ Ἄννα ὄχι μόνον ἔζη κατὰ τὸ ἀπὸ 906 μέχρι 911 διάστημα, ἀλλὰ καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ πορφυρογέννητος θυγάτηρ τοῦ Λέοντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ὑπανδρεύθη τὸν Λουδοβίκον τῆς Βουργουνδίας ἀκόμη καὶ ὅταν ἐνηλικιώθη ἄλλως τε τοιοῦτό τι θὰ παρεδίδοτο ὑπὸ τινος τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ προπαντὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἡ μνηστεία ἐκεῖνη ἡ δὲν ἐξελίχθη εἰς γάμον παραμείνασα ἐκκρεμῆς ἢ διελύθη, ἂν καὶ μνηστείας διάλυσις δὲν προβλέπεται ἀπὸ τοὺς ἰσχύοντας νόμους². Διὰ ποῖον ὅμως λόγον; Ἡ ἀπάντησις, συγκεντρώνουσα πολλὰς πιθανότητας, δύναται ν' ἀναζητηθῆ εἰς τὸ ἱστορικῶς μαρτυρούμενον γεγονός τῆς ἡττης, αἰχμαλωσίας καὶ τυφλώσεως τοῦ Λουδοβίκου ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του Βερεγγαρίου κατὰ τὸ 905. Θὰ ἦτο βεβαίως δυνατόν εἰς τὸ μέχρι τοῦ 905 διάστημα νὰ εἶχε γίνει καὶ ὁ γάμος ἦτο ὅμως περίοδος τεταραγμένη καὶ πλήρης φροντίδων τόσον διὰ τὸν Λέοντα³, ὅσον καὶ διὰ τὸν Λουδοβί-

¹ Ἀξιοσημείωτος βεβαίως εἶναι ἡ παράλειψις τοῦ ὀνόματος τῆς Ζωῆς, τετάρτης συζύγου τοῦ Λέοντος. Τοῦτο δυνατόν νὰ συμβαίῃ εἴτε διότι ὁ χρόνος τὸ ἀπίλειψεν, ὅπερ ὁ Schneider φαίνεται μὴ ἀποκλείειν, εἴτε διότι οὐδέποτε ἐχαράχθη, ὅπερ καθ' ἡμᾶς πιθανώτερον. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο διότι ἡ χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς, γενομένη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 906 καὶ 911, ἐμπίπτει εἰς τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα κατὰ τὸ ὅποιον ἐδημοσιεργήθη τὸ γνωστὸν ζήτημα τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ Λέοντος, τὸ ὅποιον τόσον εἶχεν ἐρεθίσαι τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ μνεία μάλιστα τοῦ Κωνσταντίνου, υἱοῦ Λέοντος καὶ Ζωῆς, ὄχι ὅμως καὶ τῆς μητρὸς του, ἀποτελεῖ, νομίζομεν, στοιχεῖον ἀποδεικτικὸν τοῦ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη πράγματι κατὰ τὸ μεταξὺ τῆς βαπτίσεως τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἀναγορεύσεως τῆς Ζωῆς ὡς νομίμου συζύγου τοῦ Λέοντος χρονικὸν διάστημα (Ἰανουάριος 906 - Ἰούνιος 911).

² Z h i s h m a n, ἐνθ' ἀνωτ., Α', 258 ἐξ.

³ K o l i a s, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 21 ἐξ., 47 ἐξ., 49 ἐξ., ὅπου καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία.

κον, ἐπὶ πλέον δὲ πρόωρος θὰ ἦτο ὁ γάμος διὰ τὴν Ἄνναν, μολονότι, ὡς ἐλέχθη, νομικὸν κώλυμα μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Νεαρᾶς 109 δὲν ὑπῆρχεν. Εἰς ὅ,τι δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ μετὰ τὸ 905 καὶ μέχρι τοῦ 927, ἔτους θανάτου τοῦ Λουδοβίκου, διάστημα, παρατηρητέον ὅτι ἡ κατάστασις εἰς τὴν Δύσιν εἶχεν ἐξελιχθῆ εἰς βάρος τοῦ ὑποψηφίου γαμβροῦ τοῦ Λέοντος. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὐδὲ πόρρωθεν ἠδύνατο ν' ἀντιπαρέλθῃ τοῦτο. Ἄλλως τε πολιτικοὶ ἀκριβῶς ὑπολογισμοὶ ἦσαν τὰ ὀρθήσαντα αὐτὸν κίνητρα εἰς τὴν σύναψιν τῆς βεβιασμένης καὶ πρόωρου ἐκείνης μνηστείας.

Γ'

Τὴν ἔρευναν τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου ἀπησχόλησε μεταξὺ ἄλλων προβλημάτων καὶ ὁ χρόνος ἐκδόσεως τῆς Συλλογῆς τῶν Νεαρῶν τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ, μία τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος 109. Μὲ τὴν χρονολόγησιν τῆς Συλλογῆς ἀπησχολήθη εἰδικώτερον ὁ Monnier¹. Συμφώνως πρὸς τὰς ἀπόψεις τούτου ἡ ἔκδοσις ἔλαβε χώραν πρὶν ἢ ἀκόμη ὁ Λέων ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τῆς Ζωῆς, θυγατρὸς τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὸ 894. Ἡ ὡς ἄνω ὅμως γενομένη συσχέτισις τῆς Νεαρᾶς 109 πρὸς τὴν μνηστείαν τῆς Ἄννης ὡς καὶ ὁ χρονικὸς τῆς μνηστείας προσδιορισμὸς ἀνατρέπουσιν τὴν ἄποψιν τοῦ Monnier.

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ χρόνος ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109 ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς χρονικὸν ὄριον μετὰ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἡ Συλλογὴ τῶν Νεαρῶν τοῦ Λέοντος Γ', ἡ ἔκδοσις ἔλαβε χώραν μετὰ τὸ θέρους τοῦ 896, ἐσχάτου ὁρίου δημοσιεύσεως τῆς Νεαρᾶς 109. Διότι πῶς ἄλλως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ περιληφθῇ ἡ 109 εἰς Συλλογὴν ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸν Monnier τὸ 894, πρὸ δηλ. τοῦ ἔτους ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109 ;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τὰ πορίσματα τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων ἔχουν ἐν ἀνακεφαλαιώσει ὡς ἑξῆς :

Ἡ ἱστορικῶς μαρτυρουμένη μνηστεία θυγατρὸς Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ μετὰ Φράγκου ἡγεμόνος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ θυγατέρα Ἄνναν καὶ εἰς τὸν Λουδοβίκον βασιλέα τῆς Βουργουνδίας. Αὕτη ὅμως προσέκρουεν εἰς τὸ νομικὸν κώλυμα τῆς ἀνηλικιότητος τῆς πορφυρο-

¹ Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 2.

γεννήτου Ἄννης. Τοῦτο ἵνα ἄρη ἐξέδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Νεαρὰν 109, διὰ τῆς τελευταίας παραγράφου τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ ἐγκρίνη κατ' οἰκονομίαν μνηστείαν ἢ καὶ γάμον, ἀκόμη καὶ ἐὰν ὁ μνηστευόμενος δὲν εἶχε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου προβλεπομένην πρὸς τοῦτο ἡλικίαν. Ἡ ἐκδοσις τῆς Νεαρᾶς ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ θέρους λήγοντος τοῦ ἔτους 895 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 896 διάστημα. Τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τέλος χρησιμεύει, ὡς εἶναι εὐνόητον, ὡς terminus post quem ἐξεδόθη ἡ Συλλογὴ Νεαρῶν τοῦ Λέοντος Γ'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Τ. ΚΟΛΙΑΣ